

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM SÜRECİNİN TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE SİVİL TOPLUMUN AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDEKİ ROLÜ

HAZIRLAYANLAR

Anıl Derkuş

PROJE EKİBİ

Büşra Karakuş

İlknur Şahin

TASARIM

KarasinGrafik

BASKI

Nur Kopyalama

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Türkiye Avrupa Vakfı sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

**AVRUPA BİRLİĞİ'NE
KATILIM SÜRECİNİN
TÜRKİYE SİVİL
TOPLUMU
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
VE
SİVİL TOPLUMUN
AVRUPA BİRLİĞİ
KATILIM
SÜRECİNDEKİ
ROLÜ**

İçindekiler

Giriş	6
Yönetici Özeti	8
Yöntem	10
Örneklem Karakteri	11

Bölüm 1

Avrupa Birliği Algısı ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri	13
1.1 STK'ların Avrupa Birliği Projesi Yürütme Tecrübeleri	14
1.2 STK'ların Avrupa Birliği'ni Tarif Etme Biçimleri	15
1.3 STK'ların Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Dair Genel İzlenimleri	17
1.4 Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Destekleyici ve Zorlayıcı Yönleri	20
1.5 Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Önemi ve Türkiye'ye Katkıları	24
1.6 Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Sivil Toplum Alanına Katkısı	27
1.7 Avrupa Birliği Katılım Süreci Olmasaydı Türkiye Sivil Toplumu Nasıl Olurdu?	30
1.8 Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Ortadan Kalktığı Senaryoda Türkiye Sivil Toplumu'nun Orta ve Uzun Vadeli Manzaraları	32

Bölüm 2

Sivil Toplumun Avrupa Birliği Katılım Sürecindeki Rolü	35
2.1 Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Sivil Toplumun Payı ve Rolü	36
2.2 Karar Alma ve Politika Yapma Süreçlerinde Sivil Toplumun Rolü	37
2.3 Karar Alma ve Politika Yapma Süreçlerinde Sivil Toplumun Karşılaştığı Zorluklar	40
2.4 Karar Alma ve Politika Yapma Süreçlerinde Sivil Toplumu Destekleyen Mekanizmalar	42
2.5 Avrupa Birliği Katılım Mekanizmalarında Sivil Toplum Rolünü Güçlendirmek İçin İhtiyaçlar ve Araçlar	44

Bölüm 3

Avrupa Birliği ve Mali Yardımlar	49
3.1 Avrupa Birliği Projesi Denildiğinde Akla Gelen Hibe ve Destekler.....	50
3.2 Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının Bilinirlik Düzeyi ve Bazı Görüşler.....	51
3.3 Avrupa Birliği Mali Desteklerinin Türkiye Sivil Toplumuna Katkısı	52
3.4 Avrupa Birliği Mali Desteklerinin Sivil Alandaki Sorunların Çözümüne Somut Etkisi.....	53
3.5 Avrupa Birliği Mali Destekleri Olmasaydı Türkiye Sivil Toplumunu Nasıl Olurdu?	55
3.6 Önümüzdeki Dönem Avrupa Birliği Desteklerinin Hangi Öncelik Alanlarına Yöneleceğine Dair Görüşler.....	57
3.7 Önümüzdeki Mali Destek Programlarına Başvurma Planları ve Görüşler	59
3.8 Mali Yardım ve Programların Daha Etkili Hale Getirilmesi İçin İhtiyaç ve Öneriler.....	62
Sonuç ve Değerlendirme	66

Grafikler

Grafik 1	11
<i>STK'ların Tematik Çalışma Alanı</i>	
Grafik 2	12
<i>STK'ların Çalışma Yöntemine Dayalı Tasnifi</i>	
Grafik 3	14
<i>STK'ların AB Projesi Yürütme Tecrübeleri</i>	
Grafik 4	14
<i>STK'ların AB Projelerinde Yer Alma Şekli</i>	
Grafik 5	20
<i>AB -TR İlişkisi (Pozitif)</i>	
Grafik 6	22
<i>AB -TR ilişkisi (Negatif)</i>	
Grafik 7	24
<i>AB-TR İlişkisinin Önemi</i>	
Grafik 8	27
<i>AB'ye Katılım Sürecinin Türkiye Sivil Toplum Alanına Katkısı</i>	
Grafik 9	30
<i>AB Katılım Süreci Olmasaydı Türkiye Sivil Toplumunu Nasıl Etkilenirdi?</i>	
Grafik 10	32
<i>AB Katılım Sürecinin Ortadan Kalkması Durumunda Sivil Toplum Alanına Olası Etkileri</i>	
Grafik 11	36
<i>AB'ye Katılım Sürecinde Sivil Toplumun Rolü</i>	
Grafik 12	40
<i>Karar Alma ve Politika Üretme Sürecinde STK'ların Karşılaştığı Zorluklar</i>	
Grafik 13	42
<i>STK'ları Destekleyen Mekanizmalara - Süreçlere Dahil Olma Durumu</i>	
Grafik 14	45
<i>Sivil Toplumun AB Katılımı Konusunda Kapasitesini Artırmak İçin İhtiyaçlar</i>	

Grafik 15	47
<i>Sivil Toplumun AB Katılımı Konusunda Kapasitesini Artırmak İçin Gerekli Araçlar</i>	
Grafik 16	50
<i>AB Projesi Denince Akla Gelen Anahtar Kelimeler</i>	
Grafik 17	51
<i>Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının Bilinirliği</i>	
Grafik 18	52
<i>AB Mali Destekleri Türkiye’de Sivil Topluma Katkı Sağlıyor mu?</i>	
Grafik 19	53
<i>AB Mali Desteklerinin Sivil Alandaki Sorunların Çözümüne Etkisi</i>	
Grafik 20	55
<i>AB Mali Destekleri Olmasaydı Sivil Alanda Olası Değişimler</i>	
Grafik 21	57
<i>Önümüzdeki Dönem AB Desteklerinin Hangi Öncelik Alanlarına Yöneleceğine Dair Görüşler</i>	
Grafik 22	59
<i>Önümüzdeki Dönem Mali Destek Programlarına Başvurmayı Düşünüyor musunuz?</i>	
Grafik 23	60
<i>Önümüzdeki Dönem Mali Destek Programlarına Hangi Alanda Başvurmayı Düşünüyorsunuz?</i>	
Grafik 24	61
<i>Hangi Kurumları/Programları Takip Ediyorsunuz?</i>	
Grafik 25	62
<i>Mali Yardım ve Programların Daha Etkili Hale Getirilmesi İçin İhtiyaç ve Öneriler</i>	
Grafik 26	64
<i>AB Fonları Aracılığıyla Sivil Toplumun Kapasitesini ve Etkisini Artıracak Politika Değişikliği Önerisi</i>	

Giriş

Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Türkiye Sivil Toplumu Üzerindeki Etkisi ve Sivil Toplumun Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecindeki Rolü Araştırması, Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenen ve Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından uygulanan Türkiye ve AB Arasında Sivil Toplum Diyaloğu VI. Dönem Hibe Programı kapsamında Türkiye Avrupa Vakfı ve Uluslararası Avrupa Çalışmaları Merkezi (CIFE) iş birliğinde yürütülen **Sivilog: Aktif Diyaloğun Derinleştirilmesi** projesi kapsamında gerçekleştirildi.

Projenin genel amacı, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının (STK) kapasitelerinin geliştirilmesi ve taraflar arası değişim fırsatı sağlayarak Türkiye ile AB üye ülkeleri arasındaki sivil toplum diyaloğuna katkıda bulunmaktır.

Projenin özel amaçları:

- (i) AB'ye katılım mekanizmaları ve etkisi üzerine STK'ların ve kamuoyunun bilgisini artırmayı;
- (ii) Türkiye ve Avrupa'daki STK'ların diyalog ve iş birliği kurmaları için fırsatlar yaratmayı içermektedir.

Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Türkiye Sivil Toplumu Üzerindeki Etkisi ve Sivil Toplumun Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecindeki Rolü araştırmasıyla, Türkiye'den farklı tematik alanlarda, farklı yöntem ve yaklaşımlarla çalışan 50 sivil toplum kuruluşunun AB algısına, AB mali yardımlarının sivil toplum alanındaki etkisine ve AB-Türkiye ilişkilerine yönelik görüşleri ile Türkiye sivil toplumunun kapasitesini geliştirecek politika ve mekanizma önerileri derinlemesine görüşmeler yoluyla incelenmiştir. Bu verilerden yola çıkarak Türkiye sivil toplumu aktörlerinin bu sürece dair düşüncelerinin ve algılarının farklı ve benzer olduğu noktalar tespit edilmiştir.

Araştırmanın ortaya çıkarmayı hedeflediği en temel bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

- STK Temsilcilerinin AB Algı ve İzlenimleri
- Türkiye-AB ilişkilerinin Önemi, Destekleyici ve Zorlayıcı Yönleri
- Türkiye'nin AB'ye Katılım Sürecinde Sivil Toplumun Payı ve Rolü
- AB Mali Desteklerinin Türkiye Sivil Toplumuna Katkısı
- AB Fonları Aracılığıyla Türkiye Sivil Toplumu Kapasitesini Geliştirecek Politika Önerileri

Üç bölümden oluşan bu raporun verileri analiz edilirken Türkiye sivil toplum alanının Türkiye'nin AB'ye katılım süreci hakkındaki genel düşünceleri, hem birer sivil toplum profesyoneli olarak bireysel algıları hem STK'ların kurumsal algıları birlikte gözetilerek oluşturulmuştur. Raporun AB katılım sürecine yönelik bölümü ise temel iki hat üzerinden oluşturulmuştur; konunun mahiyetinin gerekliliğiyle, sivil toplumun AB katılım sürecine

etkisi ve bu sürecin sivil topluma etkileri olarak karşılıklı analiz edilmiştir. *“Türkiye’nin AB katılım süreci hiç olmasaydı ne olurdu?”* ve *“bundan sonra devam etmese Türkiye sivil toplumu etkilenir miydi ve bu olası etkiler neler olurdu?”* soruları ile derinleştirilen görüşmeler, bu bölümün temel katmanını oluşturmaktadır.

Bununla beraber raporun devamında sivil toplumun karar alma ve politika yapma süreçlerindeki etkisi, sürece katılımlarını artıracak ihtiyaç ve mekanizmalar incelenmiştir. Ardından AB mali yardımlarının bilinirlik düzeyi, AB mali yardımı denince akla gelen kavram ve programlar yoluyla bilginin ölçülmesi ve son olarak bu mali yardımların özellikle hangi alanlarda sivil toplum kapasitesinin gelişimine katkıda bulunduğu ve sivil toplum açısından bu mali yardım programlarının nasıl değiştirilmesi gerektiği odağa alınmıştır.

Raporda yer alan araştırmanın genel çerçevesini Eylül - Aralık 2021 tarihleri arasında davet edilen sivil toplum kuruluşlarında çalışan 50 sivil toplum profesyoneli ile yapılan derinlemesine görüşmelerin analizi oluşturuyor. Bu araştırma sahasının da pandemi süreci altında gerçekleştiği göz önünde bulundurularak rapor, pandeminin sivil alanda yarattığı negatif etki ve motivasyon kaybı göz ardı edilmeden okunmalıdır. AB projeleri sayesinde çok sayıda insan kendi kentlerinde, kentlerarası ve hatta başka ülkelere seyahat edebiliyor, farklı kültürden insanlarla buluşabiliyorken, pandemi ile birlikte bu imkânlar neredeyse tamamen kısıtlanmıştır.

Hem AB mali yardımlarının sivil toplum alanındaki verimliliğini artırmak hem de bu yolla sivil toplum kuruluşlarının başvuru, faaliyet, diyalog, iş birliği ve ağ yaratma kapasitelerini geliştirmek için bu araştırma kapsamında elde edilen çıktılar oldukça önem arz etmektedir. Görüşmelerde de temsilciler tarafından özellikle vurgulandığı gibi, araştırmalar ve ihtiyaç analizleri yoluyla yaratılan veri temelli ortak istihbarat (common intelligence) ve politika önerileri aktif katılımın ve kapasite gelişiminin önemli bir yolu olarak düşünülmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye Avrupa Vakfı’nın koordinatör yararlanıcısı olarak yer aldığı AB İzleme Ağı (2018-2021) projesi kapsamında 1004 STK ile anket ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile görüşülmesi sonrasında kararlaştırılan AB mali desteğiyle 10 farklı STK’nın yürütmüş olduğu projeler özelinde 52 farklı proje katılımcısı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış olan *Sivil Toplum Sektörünün Etkisi Araştırması: Türkiye’de AB Desteklerinin Sivil Toplum Sektörünün Etkisindeki Payı* raporunda yer alan bulguların ilgili olanları bu rapordaki bulgular ile ortaklaşmaktadır. Farklı sorular çerçevesinde farklı kurumların katılımı ile gerçekleştirilen araştırmalar, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki süregelen ilişkinin sivil toplum alanındaki pozitif etkisi, bu alandaki çalışma konularına ve sorunların çözümüne dair katkısı ve STK’ların birçok açıdan kapasitelerinin geliştirilmesi hususunda benzer yanıtları içermektedir. Birbirinin devamı niteliğinde olmayan araştırmalar, sivil toplum alanı kesişiminde AB-TR ilişkisine farklı açılardan yaklaşarak birbirlerinin tamamlayıcısı olarak okunabilir.

Yönetici Özeti

Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinin Türkiye Sivil Toplumu Üzerindeki Etkisi ve Sivil Toplumun Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecindeki Rolü Araştırması, sivil toplum sektörü altında yürütülen çalışmaların etkisini, sivil toplumun AB mali yardımlarına, bu yardımların sivil topluma etkisine ve AB-Türkiye ilişkilerine yönelik görüşleri ile AB mali destekleri ile aracılığıyla Türkiye sivil toplumunun kapasitesini geliştirecek politika ve mekanizma önerilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda, farklı hedef, sosyal etki tasarımları ve yöntemlerle çalışan 50 farklı sivil toplum kuruluşunu temsil eden profesyonelin, en temelde AB'ye katılım sürecinin Türkiye sivil toplumu üzerindeki etkisi ve sivil toplumun katılım sürecindeki rolüne dair görüşleri incelenmiştir. Bu verilerle ortaya çıkan farklılaşma alanları ve benzerlikler tespit edilerek ortaya konmuştur.

Rapor, temel iki hat üzerinden okunabilir. AB katılım süreci, konunun gereğince sivil toplumun bu sürece etkisi ile bu sürecin sivil topluma etkileri olarak karşılıklı analiz edilmiştir. Bununla beraber AB algısı ve izlenimleri, AB mali yardımlarının bilinirlik düzeyi, son olarak bu mali yardımların özellikle hangi alanlarda sivil toplum kapasitesinin gelişimine katkıda bulunduğu ve sivil toplum açısından bu mali yardım programlarının nasıl değiştirilmesi gerektiği incelenmiştir.

Araştırma kapsamında her görüşme, AB'ye dair genel algının tespit edilmesi hedefiyle başlamıştır. Demokrasi, özgürlük, insan hakları, ortak değerler gibi AB'nin temel ilkeleri ve hedefleri olan bazı kavramlar AB'ye dair ilk izlenim ve görüşler arasında en çok tekrar edilenler olmuştur.

Araştırmaya katılan sivil toplum profesyonelleri, Türkiye'nin AB ile mevcut ilişkilerini **"zayıf"** olarak tarif edip; bu ilişkilerin iyileştirilmesine ve yeni ilişkilerin geliştirilmesine kritik bir önem atfetmektedir. Bu iyileştirmenin bir anlamı Türkiye sivil toplumu ve devlet kurumlarından iş birliklerine açıklık; diğer anlamı ise AB'nin Türkiye sivil toplumuna mali yardım yapmanın ötesine geçerek başka mekanizmalarla da destek vermesi olarak görülmüştür.

STK temsilcileri, AB izlenimlerini ifade ederken Avrupa ile Türkiye arasında ortak tarih ve coğrafi yakınlık vurgusu yapmıştır. Bu ortak tarih ve yakınlığın karşılıklı etkilenmeye de yol açtığı; Türkiye için haklar anlamında çok daha uzun sürede gelinecek iyi noktalara daha kısa sürelerde gelindiği ifade edilmiştir. Ancak, AB-Türkiye ilişkisinde her iki tarafın da birbirine karşı geçmişteki **"ilgisini"** kaybettiği yönünde bir görüş ortaya çıkmıştır. Bu ilgi kaybına rağmen, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesine dahi, istikamet ve politikasının her zaman AB olması gerektiğine yönelik ifadelerde ortaklaşmıştır.

Araştırma kapsamında en temel sorulardan biri olan **"AB katılım süreci olmasaydı Türkiye sivil toplumunu bundan nasıl etkilenirdi"** sorusuna görüşmelerde en çok verilen yanıtlar **"STK faaliyetleri azalırdı, sivil toplum finansal sorunlar yaşırdı ve birçok STK zaman içerisinde kapanma tehlikesi yaşırdı"** olmuştur. Benzer biçimde, AB katılım sürecinin olası

ortadan kalkışıyla birlikte önce sivil toplum alanının küçülmesi ve kapanması; bunu takiben STK'ların hem çalışanlarının hem de yararlanıcıların büyük bir negatif etki yaşayacağı ifade edilmiştir.

Raporun ikinci bölümünde, sivil toplumun katılım sürecindeki rolü irdelenmiş ve görüşmeciler tarafından bu süreç sırasıyla, karar/politika uygulamak ve izlemek, karar alımına ve politika yapımına katılmak, Türkiye'ye yönelik olumsuz algıların önüne geçmek olarak tarif edilmiştir. Yine görüşme yapılan sivil toplum temsilcilerinin önemli bir bölümü, AB'ye katılım sürecinde sivil toplumun pek rolü olduğunu düşünmemektedir.

Raporun önemli çıktılarından bir diğeri, Avrupa Birliği ile müzakere ve karar alma süreçlerinde STK'ların karşılaştığı zorlukların tespit edilmesidir. Bu zorluklardan en önemlisi, STK'ların karar alma ve politika oluşturma sürecine dahil edilmemesi ile STK'ların politika yapma konusunda kendi etki gücünün zayıf olarak tarif edilmesidir. Araştırmaya dahil olan bazı STK temsilcileri ise, dışarıdan dahil edilmeseler de destekleyici süreç ve mekanizmaları kendilerinin de yaratabildiğini ifade etmiştir. Özellikle lobi ve savunuculuk üzerine çalışan, kampanyalar yapan sivil toplum örgütleri, gerçekleştirdikleri toplantılar, yayımladıkları rapor ve politika önerileri sayesinde bu süreci yaratma fırsatı bulabilmektedir.

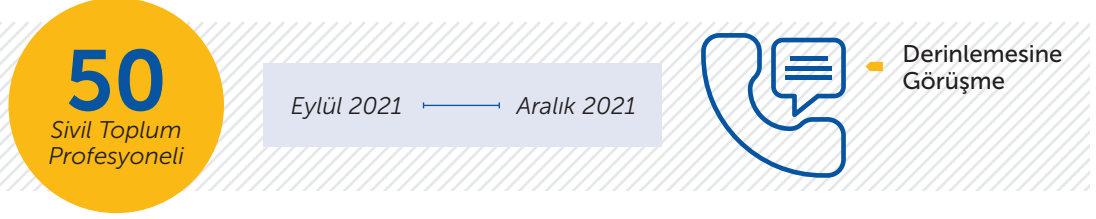
Araştırma kapsamında, sivil toplumun katılım sürecinde aktif rol alabilmesinin en önemli aracı yine AB ile diyalogun geliştirilmesi olarak görülmüştür. AB ile geliştirilecek iş birliği ve diyalogun yanında temsilciler, kamu kurumlarıyla da iş birliği ve diyalog geliştirme-yi oldukça önemli görmektedir. Raporun ikinci bölümünde irdelenen konular arasında önemli ayrımlardan biri de STK'ların iç kapasitelerinin geliştirilmesi ile STK katılımının artırılmasına yönelik ihtiyacın, iki farklı amaç olarak ele alınması gerektiğidir.

Araştırmanın odağına aldığı önemli dinamiklerden biri de AB mali yardımları ve AB projelerinin etkisi ile bu etkinin artırılması için ihtiyaç ve araçlardır. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının (IPA) bilinirlik düzeyi yüksek ölçülmüş, bununla beraber IPA'nın yüksek sosyal etkisi, başvuru sürecinin karmaşıklığı, raporlama sürecinin zorluğu gibi konular araştırmanın diğer dinamikleri olmuştur.

AB mali destekleri en çok finansal kapasiteyi artırma açısından önemli görülürken, bunu uzmanlık ve deneyim kapasitesinin gelişmesinde etkili oluşu ve hak temelli faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde etkili oluşu takip etmektedir. AB'nin finansal desteğinin olası bir geri çekilmesinin, Türkiye sivil toplumu için anlamının yalnızca mali kayıp olmadığı, AB fonlarının, diğer fonlardan farklı olarak kolay ikame edilemeyecek bir **"ağırlığa"** sahip olduğu anlaşılmaktadır. Başka birtakım araçlarla bilgi paylaşma, tecrübe aktarma, politika destek verme, iş birliği yapma gibi önemli rollerinin bulunduğu da ifade edilmektedir.

Son olarak AB fonları aracılığıyla sivil toplumun kapasitesini ve etkisini artıracak politika değişikliği önerileri ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir. Bu önerilerde en çok şeffaflığın, politika yapım süreçlerine katılımın ve erişilebilirliğin artırılması öne çıkmaktadır. Başvuru süreçlerinin basitleştirilmesi ve özellikle **'Türkçe başvuru almak'** ihtiyaç olarak dile getirilirken, AB projelerinin demokratikleşmeye katkı sunması, kamu-sivil toplum diyalogunu güçlendirmesi, yerel STK'ların desteklenmesi, mali destek ve programlardaki bürokrasinin kolaylaştırılması ve hak temelli faaliyetlere katkı sağlaması öncelikler olarak sıralanmıştır.

Yöntem

Raporda yer alan araştırma sonuçlarını Eylül - Aralık 2021 tarihleri arasında belirlenen sivil toplum kuruluşlarında çalışan 50 sivil toplum profesyoneli ile yapılan derinlemesine görüşmelerin analizi oluşturmuş, bu görüşmelerden elde edilen ses kayıtları bire bir transkripsiyon yoluyla deşifre edilmiştir. Elde edilen metinler, ilgili soruların altında tasnif edilmiş, kodlama/kapama yöntemiyle nitel veriler niceliksel okumaya uygun hale getirilmiştir. Bu yolla bir soruya verilen yanıtlarda en çok tekrarlanan kelimeler, öne çıkan görüşler, kümelenen cevaplar tespit edilirken, farklılaşmaları da görebilmeye imkân yaratılmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin yerini, nicel araştırmalardan farklı olarak elde edilen veri ve bulgularda inandırıcılık (trustworthiness)¹ alır. Araştırmada inandırıcılığın ve ikna ediciliğin sağlanması için, önce araştırmacının yaptığı görüşmelerde elde ettiği veri ve bulgularda doygunluğa ulaşması, öne çıkan trendleri belirleyebilmesi gerekir. Bunun yanında nitel araştırmanın inandırıcılığı, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik, aktarılabilirlik gibi ölçütlere bağlıdır. Bu ölçütler ise bu araştırmada öncelikle yeterli boyutta örneklem seçilmesinin ötesinde, farklı tematik alanlardan ve yaklaşımlardan, farklı tecrübelerden gelen sivil toplum profesyonellerinin araştırmaya dahil edilmesiyle mümkün hale gelmiştir.

Bunun yanında, derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, açık bir şekilde veri tabanına işlenerek, tekrarlar-sıklıklar göz önünde bulundurularak trendler belirlenmiş, öne çıkan söylemler analiz edilerek raporda tablo, grafik ve kelime bulutları haline getirilmiştir. Son olarak da araştırmada, görüşmecilerin çoğunluğunun benzeşerek öne çıkan söylemleri ile bunlardan ayrıışan söylemleri, doğrudan alıntı yöntemiyle tüm rapor boyunca kullanılmıştır. Raporda sentez ve analizlerin yanında, araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin görüşmelerde dile getirdiği ifadeler mümkün olduğunca sık yer verilmiştir. Bu araştırma raporunda doğrudan alıntı ya da işlenerek kullanılan tüm verilerin, görüşülen sivil toplum profesyonellerinin pandemi sürecinin özel yaşam ve sivil toplum faaliyetlerine olan etkilerini taşıma ihtimali düşünülebilir.

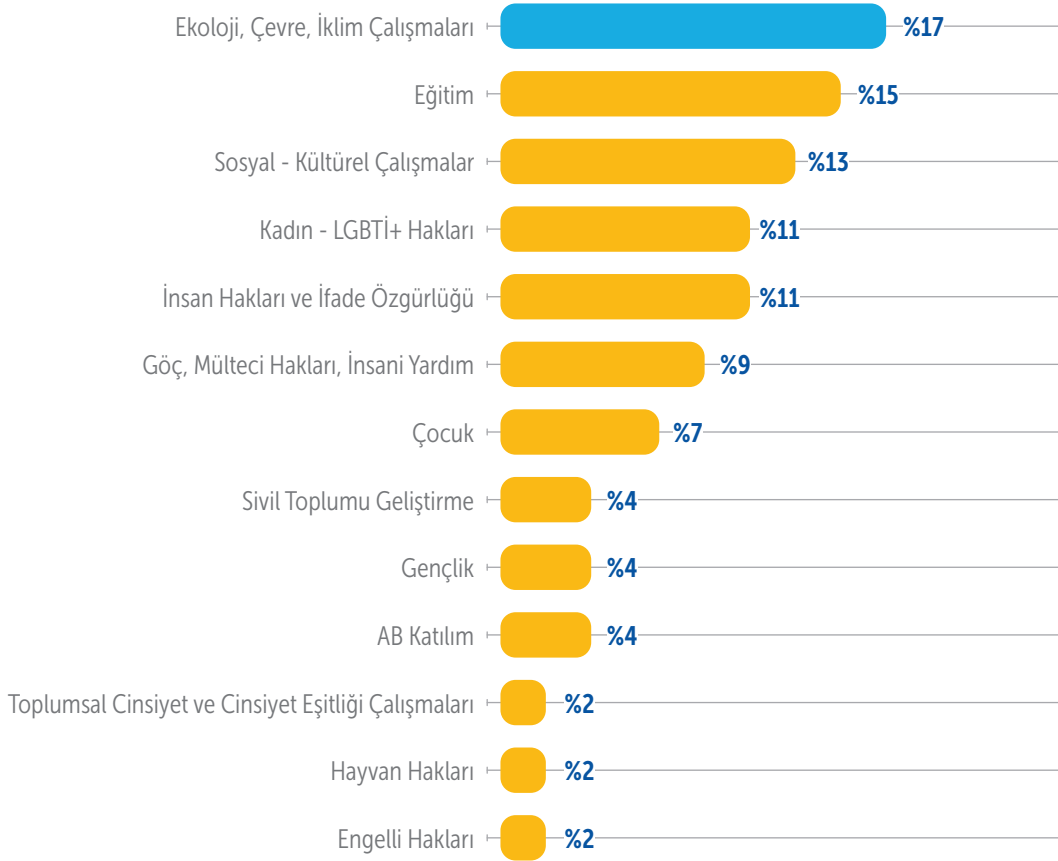
¹ Lincoln, S. Y., & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Thousand Oaks, CA: Sage, Utriainen, K. ve Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: a focus on trustworthiness, Sage, 1-10.

Örneklem Karakteri

STK'ların Tematik Çalışma Alanları ve Yaklaşım Kategorizasyonu

Bu bölümde, örneklem özelliklerini ortaya koymak adına araştırmaya dahil olan 50 sivil toplum kuruluşu ve temsilcisinin tematik çalışma alanları ve kuruluşun çalışma yaklaşım ve yöntemine dayalı oransal tasnifi yapılmıştır. Buna göre tematik çalışma alanları arasında ilk sırada *"Ekoloji, Çevre, İklim Çalışmaları"* alanında çalışan STK'lar yer alıyor.

Grafik 1. STK'ların Tematik Çalışma Alanı

Oransal dağılıma göre, ikinci sıradan itibaren sırasıyla Eğitim, Sosyal-Kültürel Çalışmalar, Kadın-LGBTİ+ Hakları, İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü alanlarında çalışan STK'lar takip ediyor. Yukarıdaki grafikte detayı görülebilen tematik çalışma alanların, nitel araştırmanın gerektirdiği çeşitlilik ve dağılımı karşıladığını söylemek mümkündür.

Araştırmaya dahil olan kuruluşların çalışma yaklaşım ve yöntemine dayalı tasnifi aşağıda oransal olarak gösterilmiştir. Bu tasnife göre araştırmaya dahil olan STK'ların en büyük çoğunluğu yaklaşık %27'lik bir oranla "hak temelli çalışan" STK'lardır.

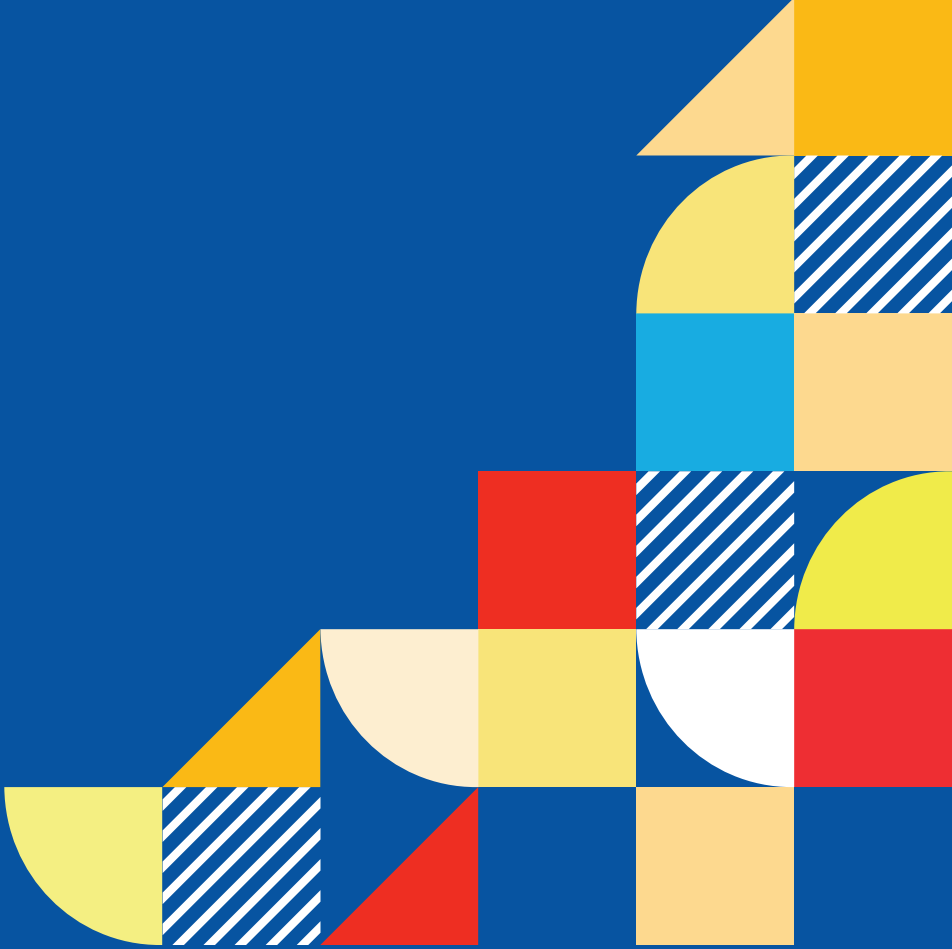
Grafik 2. STK'ların Çalışma Yöntemine Dayalı Tasnifi

Hak temelli çalışan kategorisinden sonra en yüksek paylar sırasıyla %15 ile "savunuculuk odaklı çalışan" ve %13 ile "eğitim odaklı çalışan" STK'lardır. Bu STK'ları %10'arlık pay ile "lobi, politika oluşturma amaçlı çalışan" ve "hedef grup odağında çalışan" iki ayrı STK grubu takip ediyor.²

² Tematik çalışma alanına ve yöntemine dayalı tasnifler, STK'ların görüşmelerde verdikleri bilgilere, kuruluş belgelerinde kendilerini tarif etme biçimlerine ve faaliyetlerine bakılarak oluşturulmuştur.

AVRUPA BİRLİĞİ ALGISI VE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

➡ 1.1

STK'LARIN AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ YÜRÜTME TECRÜBELERİ

Araştırmaya katılan STK'lara daha önce herhangi bir AB projesi yürütüp yürütmedikleri sorulduğunda %90'ının daha önce en az bir AB projesi yürüttüğü anlaşılmıştır. Bu STK'lar, AB finansal desteği ile yürütülen en az bir projede "yürütücü" ya da "eş yararlanıcı" olarak yer almıştır.

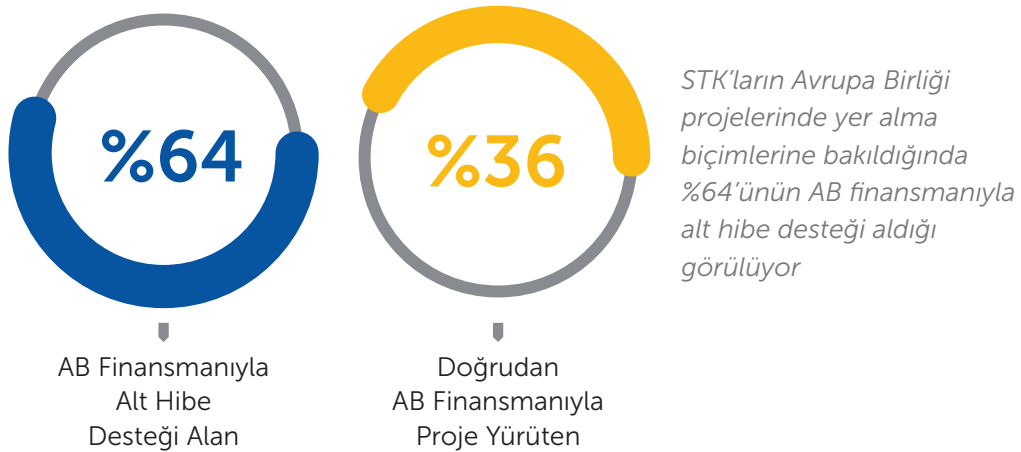
Grafik 3. STK'ların AB Projesi Yürütme Tecrübeleri

Araştırmaya dahil olan diğer %10'luk STK temsilcisi ise, daha önce ya AB desteğine başvuru yapmadıklarını ya da başvurdukları halde destek alamadıklarını belirtiyor. Görüşmelerde hiç AB projesi yürütmediğini ifade eden katılımcılar dahi, AB bilgilendirme toplantılarında yer aldıklarını ya da AB desteğiyle yürütülen bir projenin etkinliğine katılma, gözlemleme fırsatı elde ettiklerini ifade ediyor.

Aşağıdaki grafikte ise AB projesi yürüttüğünü belirten STK'ların kendi içindeki kırılımları gösteriliyor.

Grafik 4. STK'ların AB Projelerinde Yer Alma Şekli

STK'ların Avrupa Birliği projelerinde yer alma biçimlerine bakıldığında ise %64'ünün AB finansmanı ile alt hibe desteği aldığı, %36'sının ise doğrudan AB finansmanı ile proje yürüttüğü görülüyor (Grafik 4).

➔ 1.2

STK'LARIN AVRUPA BİRLİĞİNİ TARİF ETME BİÇİMLERİ

Derinlemesine görüşmelerde STK'ların Avrupa Birliği'ni nasıl algıladıkları ve AB desteklerine nasıl baktıkları, değerlendirdiklerine ilişkin bir dizi soru yöneltildi. Bunlardan ilki *“Üç kelime ile AB'yi tarif etseniz ne dersiniz?”* sorusuydu. Katılımcıların verdikleri yanıtlar, tekrar sıklığına göre ağırlıklandırılarak aşağıda kelime bulutu şeklinde görselleştirilmiştir.

Şekil 1

Büyük çoğunluğunu AB projeleri yürüten STK temsilcilerinin oluşturduğu görüşmeciler, AB'yi olumlu biçimlerde tarif ediyor. AB denince en çok akla gelen kavramlar sırasıyla *“ortak-değerler”*, *“demokrasi”*, *“insan hakları”* ve *“özgürlük”* oluyor. Avrupa Birliği'nin de kendi vizyon ve misyonunda yer alan bu kavramların Türkiye sivil toplumunda karşılık bulunduğunu, doğru adreslendiğini söylemek mümkün.

Tüm görüşmelerden elde edilen önemli vurgulardan biri, AB'nin üzerinde yükseldiği temel prensiplerinin sağlam bir zemin oluşturduğu ve sonradan ortaya çıkan *“mülteci krizi”*, *“iklim krizi”* gibi sorunlara karşı dahi işlevsel strateji ve mekanizmalar üretebildiğidir. Bu yüzden AB'yi tanımlarken akla ilk gelen kavramlardan biri *“refah”*, ancak bunu sağlayan zemin ise *“adalet”* olarak görülüyor.

“

Belli bir hukuk sistemine göre, belli bir adalet sistemine göre işleyen bir sistem kurabilmiş AB. O yüzden ilk başta adalet kelimesini düşündüm. Refah dememin sebeplerinden biri de şu an günümüzün en büyük sorunlarından, belki iklim değişikliğiyle beraber dünyanın en büyük problemi haline gelecek mülteci krizine de baktığımızda herkesin varış noktası olarak belirlediği yer aslında biraz da AB ülkeleri oluyor.

”

Ortak değerler, insan hakları, demokrasi gibi kavramların yanında görüşülen sivil toplum profesyonelleri AB'yi çalıştıkları uzmanlık alanlarında bir model, iyi örnek, bilgi edindikleri bir yer olarak tarif ediyorlar. Öyle ki AB'nin birlikte anıldığı temel kavramlardan olan “özgürlük” de temelini buradan alıyor:

“

Özgürlük, hak ve sivil toplum derim. Özgürlük derken herkesin her şeye (barınma, gıda vb.) ulaşabilme özgürlüğünden bahsediyorum.

”

Kültür alanında çalışan ve AB'yi yine kendi çalışma alanı üzerinden tarif eden bir diğer STK profesyoneli, özgürlüğü ve dayanışmayı, serbest dolaşım ve kültürel çeşitliliğe bağlıyor.

“

Serbest dolaşım, dayanışma ve kültürel çeşitlilik aklıma geliyor. Serbest dolaşım özellikle bizim alanımızdan baktığınızda çok kıymetli bir şey çünkü kültürlerin etkileşimi her zaman üretime, gelişime çok pozitif yönde katkı sağlıyor. Dayanışmayı söylememin sebebi, AB ülkelerinin kendi arasında kurduğu dayanışma sistemi onlara ayrı bir perspektif sunuyor. Kültürel çeşitlilik dediğimizde de Avrupa ülkelerinin kültür sanat alanındaki farklı zenginliklerinden bahsetmek mümkün.

”

Avrupa Birliği üye ülkelerinin ve yurttaşlarının kendi içlerinde sahip oldukları serbest dolaşım hakkının önemli bir yansıması AB projelerinde teşvik edilen hareketlilik ve kültürlerarası öğrenme ve iş birliğidir. *Erasmus, Solidarity Corps (2017'ye kadar uygulanan Avrupa Gönüllü Hizmeti'ni de kapsayan dayanışma programı)* gibi gücünü yer değiştirme ve hareketlilikten alan bu programlara katılan gençlerde özgürleşme, sosyal uyuma yatkınlık düzeyi artmıştır. Hareketliliğin, özgürlüğün, farklı kültürleri tanımanın yarattığı güçlü pozitif etkinin farkında olan AB, pandemide en çok sekteye

uğrayan unsurun seyahat ve hareketlilik olmasından dolayı 60.000 Avrupalı gence ücretsiz tren bileti sağlamıştır.³

AB'ye dair anılan tüm kavramların birbirine bağlandığını, birbiri üzerinde yükseldiği, biri olmadan diğerinin olamayacağı vurgusu her görüşmecinin ifadesinden anlaşılıyor. AB'nin temel prensipleri, ilkeleri, sağlamaya çalıştıkları amaçlar olan bu kavramlar birbirlerinden kopuk değil, birbirlerini var eden unsurlar olarak görülüyorlar.

➡ 1.3

STK'LARIN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE DAİR GENEL İZLENİMLERİ

Görüşmelerde katılımcılara AB ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri sorusu yöneltilmiş ve seçkisiz yanıtlar alınmıştır. Bu yanıtlar, aşağıda kelime bulutu olarak gösterilmiştir.

gittikçe kötüye gidiyor
geliştirilmeli
zayıf
olumsuz
sivil toplum için etkili
çıkart-ilişkisi

Şekil 2

Verilen yanıtlara göre STK temsilcileri AB ile ilişkileri 'zayıf' görüyor ve mevcut ilişkilerin iyileştirilmesi ve yeni ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini ifade ediyor.

AB sivil toplum için etkili görülmeyle birlikte çıkar ilişkisi söylemi de sıklıkla dile getiriliyor. Bunun yanında AB fonlarının ve dolayısıyla AB'nin fon aracı olarak görülüyor olmasının çıkar ilişkisi algısını güçlendiren unsurlardan biri olduğunu söylemek mümkün.

“

Kurumsal destek vermek ya da hibe vermek yetmiyor bazen zor zamanlardaki sivil toplumun sesi de olmak gerekiyor.

”

³ Commission to provide 60,000 rail passes to young Europeans, https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/ip_21_5105, Son Erişim Tarihi: 13.02.2022.

Yukarıdaki alıntıda olduğu gibi AB'nin Türkiye sivil toplumuna mali yardım yapmanın ötesine geçerek politik destek vermesi, Türkiye sivil toplumunun sesi olması bekleniyor. Türkiye'de daralan sivil alanın yalnızca mali yardımlarla değil, aynı zamanda politik destek, "ihtar" gibi mekanizmalarla da desteklemesi gerektiği düşünülüyor.

“

2000'lerin başındaki Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileriyle şimdiki aynı yerde tutamayız. Şu anki haliyle bakıldığında aslında Avrupa Birliği perspektifiyle sorun olarak tanımlanabilecek kimi alanlarda Türkiye'nin desteklendiği söylenebilir. Veya Avrupa Birliği'nin kendi hedefleri düzenleyelim planları çerçevesinde kimi zaman Türkiye'yi dâhil ettiği kimi zaman dahil etmediği bir ilişki biçiminden bahsedebiliriz.

”

Türkiye'nin AB katılım sürecinin daha aktif ve görünür olduğu 2000'li yılların başında, ilişkilerin çok daha güçlü olduğu, AB'nin varlığının da Türkiye sivil alanında daha etkili bir varlık gösterdiği birçok sivil toplum profesyoneli tarafından farklı ifadelerle dile getiriliyor. Mevcut durumda ise, yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi, Türkiye'nin daha kısıtlı dahil edildiği bir ilişki biçiminden söz ediliyor.

Mevcut AB-Türkiye ilişkisini “zayıf, geliştirilmesi gereken, kötüye giden” olarak tanımlayan STK temsilcileri, bu “zayıf ve kötü” mevcut iletişimin dahi Türkiye sivil alanına katkıda bulunduğunu ifade ediyor. Bu mevcut ilişkinin korunup geliştirildiği müddetçe sivil toplumun ve Türkiye'deki kırılgan grupların güçlenme süreçlerinin devam edeceği görüşü hakim.

“

Türkiye-AB ilişkileri iyi olduğu müddetçe hem gençliğin hem de sivil toplumun bundan faydalanacağını düşünüyorum ve bu faydanın çok büyük olduğu inancındayım. Bu yüzden var olan ilişkilerin stabil tutulup mümkünse de iyileştirilmesi gerektiğine inanıyorum.

”

AB-Türkiye ilişkilerine dair değerlendirmelerden son ve en önemlisi “mülteci krizi” olarak ifade edilen AB ile Türkiye arasında imzalanan göçmen anlaşmasıdır.⁴ Temel olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yönelen yeni düzensiz göç güzergahlarının oluşumunu engelleyeceği, buna yönelik tedbir alacağı ve AB'nin yanı sıra diğer komşu devletlerle de iş birliği yapacağını kararlaştırıldığı anlaşmanın, o dönemde Türkiye genel kamuoyunda yol açtığı olumsuz etkinin izlerine, bu görüşmelerde de rastlandığını söylemek mümkün.

⁴ Türkiye ile AB arasındaki göçmen anlaşması 18 Mart 2016'da Türkiye-AB zirvesi sonrası yürürlüğe girdi. Anlaşma 18 Mart Mutabakatı ya da Göçmen Mutabakatı olarak da biliniyor.

“

Daha fazla mültecinin Avrupa'ya gelmemesi için belli ilişkilerin kurulduğu ve bir şekilde iyi ilişkilerin devam ettirilmeye çalışıldığı bir ortam var. Aktarılan fon ve uluslararası arenada tanınan birtakım kolaylıklar karşılığında mültecilere ev sahipliği yapın gibi bir tavır söz konusu. Artı olarak AB üyeliği konusunda çok ısrarcı olmayın tavrı mevcut sanki.

”

Bu göçmen anlaşmasında, Türkiye'nin AB üyeliği sürecini canlandırmaya yönelik kararlılık teyit edilmiş ve Türkiye'ye yönelik çeşitli vize kolaylıkları dile getirilmiş olmasına rağmen bunlar, genel kamuoyu görüşünde etkili olmamış, Türkiye'nin AB katılım hedefinden artık tamamen uzaklaştığı görüşü hâkim olmuştur.

“

Türkiye de AB'nin bu korkularını gördüğü için mülteci meselesini masada sürekli koz olarak tutuyor. O yüzden, son iki yıldır AB'nin değerlerinden uzaklaşmaya başladığını düşünüyorum. Çıkara dayalı, pazarlığa dayalı bir ilişki oluşmuş durumda.

”

Bir diğer STK temsilcisi de benzer biçimde AB ülkelerinin Türkiye ile çıkar ilişkisi kurduğunu ifade ediyor.

“

Avrupa sadece kendi çıkarlarını düşünerek Türkiye'yle ilişki kuruyor. Şu anda en güncel konu mültecilerin kendi ülkelerine gitmemesini sağlamak. Bence yaşanan bütün sıkıntılardan AB üyesi ülkeler de sorumludur aslında.

”

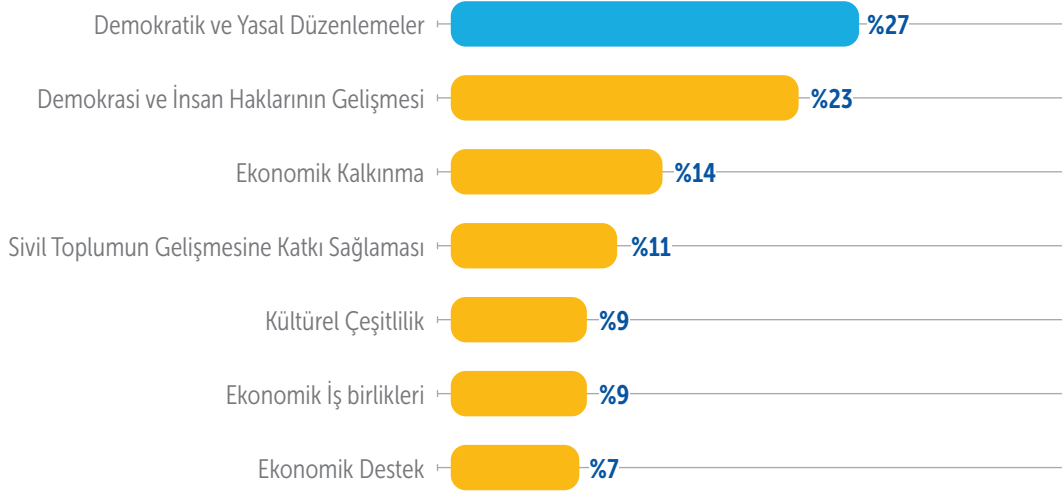
Hem bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelere dayanarak hem de Türkiye kamuoyundaki hâkim söyleme bakarak AB'ye yönelen genel eleştirilerin temelini, sıklıkla ifade edilen göçmen anlaşmasının ve AB ülkelerinin mülteci krizi karşısında aldığı tavır ve aksiyonların oluşturduğunu söylemek mümkün. Tüm bu eleştirilere rağmen görüşülen STK temsilcileri, AB-Türkiye ilişkilerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin her iki taraf için de yararlı olacağını düşünüyorlar.

➡ 1.4

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN DESTEKLEYİCİ VE ZORLAYICI YÖNLERİ

Görüşmelerde katılımcılara AB ile Türkiye ilişkilerinin pozitif/destekleyici tarafları ile negatif/zorlayıcı tarafları sorulmuş ve verilen yanıtlar kodlanarak ağırlıklandırılmıştır. Aşağıdaki grafikte AB-Türkiye ilişkisinin pozitif/destekleyici yönleri yer alıyor.

Grafik 5. AB- TR İlişkisi (Pozitif)

Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkisine dair pozitif değerlendirmelere bakıldığında en çok *demokratik ve yasal düzenlemelere* dair olumlu düşünceler dile getiriliyor (%27). Bunu %23 ile *demokrasi ve insan haklarının gelişmesi* ve %14 ile *ekonomik kalkınma* takip ediyor. Yani öncelikli vurgu hukuki ve toplumsal yapıya ilişkin oluyor. 'Sivil toplumun gelişmesine katkı sağlaması' ise %11 oranı ile pozitif değerlendirmeler arasında 4.sırada yer alıyor. Diğer kategoriler ise kültürel çeşitlilik (%9), ekonomik iş birlikleri (%9) ve ekonomik destek (%7).

Bir kere benzer coğrafyalarda, daha doğrusu yakın coğrafyalarda yaşıyoruz. Kültürel bir ortak tarihimiz de var. Bu açıdan baktığımızda aslında AB'ye (her ne kadar halihazırda kendi içinde çok farklı kültürleri barındırsa da) çok uzak bir kültür olduğumuzu düşünmüyorum. O yüzden bu ortak tarih noktasında ilişkilerde olumlu noktalar çokça göze batır diye düşünüyorum. Özellikle ekonomik iş birliği konusunda AB ve Türkiye'nin bir arada hareket ettiği pek çok nokta var. Bu her iki taraf için de çok önemli.

Görüşmelerin birçoğunda STK temsilcileri Avrupa ile Türkiye arasında ortak tarih ve coğrafi yakınlık vurgusu yapıyor. Bu ortak tarih ve yakınlığın karşılıklı etkilenmeye de yol açtığı; Türkiye için haklar anlamında çok daha uzun sürede gelinecek iyi noktalara daha kısa sürelerde gelindiği ifade ediliyor.

“

Türkiye konjonktüründe belki 20-30 yıllık süreç içerisinde doğal akışında gerçekleşecek birçok düzenleme konusunda daha kısa sürede aşamaların kaydedilmesine sebep oldu.

”

“

Avrupa Birliği birtakım şeyleri en azından kanunlarla, devlet yönetimiyle vs. bizden bir tık daha iyi çözümlemiş durumda veya çözümlemeye giderek yaklaşıyor. Biz bazı konularda geri adım atarken Avrupa Birliği'nin belli konularda yıllardır ileri adım attığını görüyoruz, -dolayısıyla insan hakları konusunda bizi geliştirebileceğine inanıyorum.

”

“

Ortak pazara giriş sırasında engelli erişimleriyle ilgili yapılması gereken çoğu şey Avrupa Birliği'nin kanunlarından alınıp Türkiye'de gerçekleştirilmeye başlanmış. Dolayısıyla hem yol gösterici hem ufkumuzu açıyor, çünkü Avrupa Birliği'nde sanıyorum 50'lerden sonra başladı bu hakların ve hak savunuculuğunun gelişmesi. Onlar bu konularda belli bir yere gelmişler. Diğer ülkelerin de, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerin de bu tür konularda gelişmeleri için fonlar oluşturmuşlar. Çok güzel bir şey bu.

”

Geçmişte engelli hakları, cinsiyet eşitliği gibi konularda şimdi ise iklim krizi gibi konularda hala Türkiye'nin AB'den öğrendiği, ilham aldığı, iyi yönde değişim adımları attığı birçok alan olduğu ifade ediliyor. Bu değişimin en büyük sağlayıcısı ise elbette AB'nin mali yardımları ve sivil toplum desteği olduğu düşünülüyor.

“

Türkiye'deki sivil toplum alanındaki bütçe desteği konusunda olumlu bir tavır sergilediklerini düşünüyorum. Yani bu kaynağın sivil topluma aktarılması, Türkiye'deki sivil toplumun için gerçekten yaşayabilmesi için çok önemli. Bu kaynaklar olmadan birçok sivil toplum kuruluşunun faaliyetlerini sürdürmekte sorun yaşayacağını biliyorum.

”

AB mali yardımları, fonlar; AB'ye yönelik pozitif bakışın en temel dinamiği olarak öne çıkıyor. Konu, raporun ilerleyen bölümlerinde detaylı inceleniyor.

Aşağıdaki grafikte ise AB-Türkiye ilişkisinin negatif/zorlayıcı yönleri yer alıyor.

Grafik 6. AB- TR ilişkisi (Negatif)

İlişkiye dair negatif değerlendirmeler kodlandığında ise kamu kurumları ve AB ile diyalogun geliştirilememesi (%28) düşüncesinin öne çıktığı görülüyor. Bunu müzakere sürecinin tıkanması (%25) takip ediyor. Bu bulgular çerçevesinde STK temsilcilerinin negatif değerlendirmelerinin büyük oranda Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ikili ilişkinin zayıflığına dair olduğunu söylemek mümkün. AB ve Türkiye arasındaki prosedür çatışmaları ve Türkiye toplumundan AB'ye yönelik olumsuz önyargılar %14 oranları ile üçüncü sırada yer almakta olup bunu %11 ile çıkar ilişkisi takip ediyor.

Yine bu soru özelinde de mülteci krizinin Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkisindeki negatif değerlendirmelerde %8 oran ile kendine yer bulduğu görülüyor. Bu olumsuz değerlendirmeye ise Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki göçmen anlaşmasının kaynak oluşturduğu düşünülüyor. Başka bir ifade ile Türkiye'de bulunan mültecilerin Avrupa Birliği ülkelerine gönderilmesi üzerinden 'kapıları açma' söylemi ile yürütülen tartışma negatif algıların oluşmasına yol açıyor.

Türkiye-AB ilişkilerine baktığımızda sürecin uzamasından kaynaklanan, ciddi olarak siyasetin teknik konuların önüne geçtiği bir süreç görüyorum. Dolayısıyla, siyaset bu kadar öne çıkıyorken, maalesef, diğer alanlarda da yapılan reformların hızına ket vura-biliyor.

“

Avrupa'nın Türkiye'ye karşı eskisi kadar ilgili olmadığı kanaatindeyim. Daha doğrusu ilgisi kapalı devre Avrupa'nın kendisini muhafaza etmesi açısından sınırların dışında kalan ülkelerin kendileri muhafaza edebilecekleri alanlarla ilgili. AB bu alanlarla ilgisi çerçevesinde ilişkileri kuruyor.

”

Yukarıdaki alıntılarda olduğu gibi görüşmelerde AB-Türkiye ilişkisinde her iki tarafın da birbirine karşı geçmişteki “ilgisini” kaybettiği yönünde bir görüş ortaya çıkıyor. Bu görüşte etkili olan başlıca unsurlar Türkiye'nin AB katılım sürecinin çok uzun sürmüş olması ile AB'nin özellikle son mülteci krizi ve pandemiyle beraber sınırlarını iyice kapatmış olması olarak görülüyor.

“

Sürecin can sıkıcı hale gelmesine neden olan şeylerin; uyum koşullarını yerine getiremeyen ya da getirmekte gönülsüz davranan ülkemizdeki kurum veya bürokratlar ve Avrupa Birliği'nin karar alma mekanizmalarında Türkiye'yle ilgili sürekli erteleyen ve olumsuz tavırların olduğunu düşünüyorum.

”

“

Olumsuz tarafı şu, çok uzunca süren bir süreç ve artık bu konuda toplumsal olarak bir umudumuz kalmadı. Bu sürecin işlememesi, aşama aşama gitmemesi ve Türkiye politikasında Avrupa Birliği'nin samimi olmadığı fikri, hiçbir zaman Türkiye'nin katılımını kabul etmeyeceği fikri ve hissi var.

”

Katılım ve uyum sürecinin beklenenden oldukça uzun sürmüş olmasına eşlik eden bir diğer görüş ise, AB ülkeleri ile Türkiye arasında karşılıklı ve güçlü bir önyargının olduğuna yönelik. Olumlu görüşlerde öne çıkan “ortak tarih ve kültür” unsuruna da gönderme yapan STK temsilcileri bu ortak tarihin her zaman pozitif yönde yaşanmadığını ifade ediyor.

“

Olumsuz olarak söyleyebileceğim sanırım ön yargıyı kırmak konusunda bir sıkıntı yaşıyoruz. Dediğim gibi ortak bir tarihimiz, ortak bir kültürümüz var ama bu ortak tarihin her safhası çok güle oynaya geçmedi. Savaşlar, farklı olumsuz durumlar da yaşandı. Bu yüzden önyargı var. Hem Türkiye'den birlik ülkelerine hem birlik ülkelerinden Türkiye'ye karşı.

Bu ilişkilerdeki olumsuz tarafları bu önyargı, bir araya gelmekten imtina etmek, çekinmek şeklinde söyleyebilirim.

”

“

Maalesef öncelikle karşılıklı var olan önyargılar, negatif tutum ve davranışlar. Gerek bazı siyasetçiler, gerek halk nezdinde, gerek kurumlar nezdinde olan negatif algılar hem süreci hem ikili ilişkileri zorlaştırıyor.

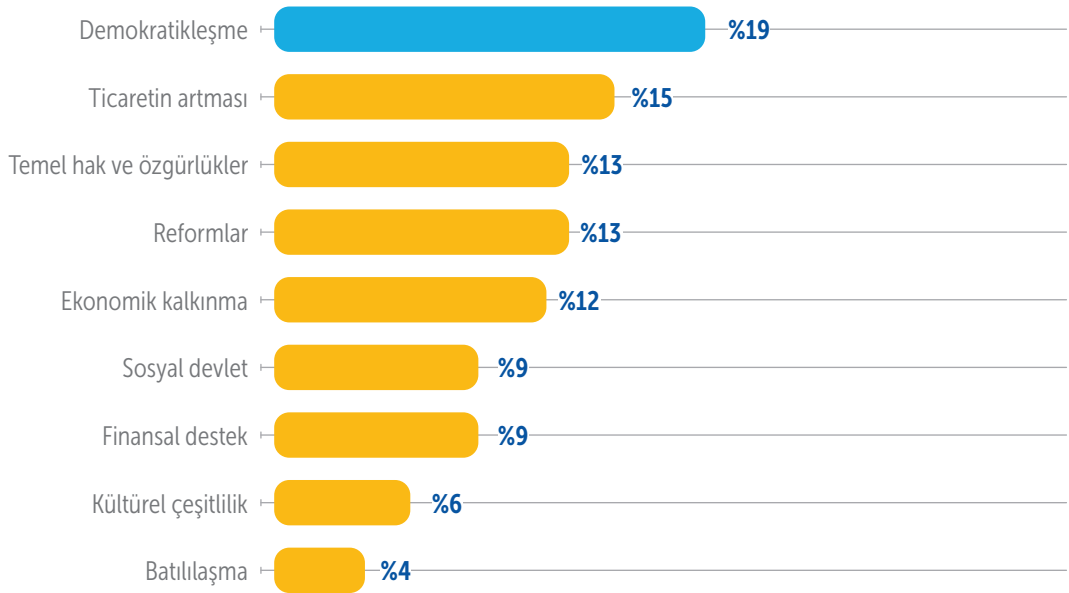
”

➔ 1.5

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ VE TÜRKİYE'YE KATKILARI

Görüşmelerde STK temsilcilerine Türkiye'nin AB ile yürüttüğü ilişkilerin önemi ve bu ilişkilerin Türkiye'ye ne gibi katkılar sağladığı sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlarda özellikle demokratikleşme, reform, batılılaşma, finansal destek, artan ticaret, istihdam, kültürel çeşitlilik, temel hak ve özgürlükler, refah, sosyal devlet, bilim, ilerleme gibi kavramlar aranmış ve her bir görüşmecinin en çok vurguladığı üç unsur kodlanarak ağırlıklandırılmıştır. Aşağıdaki grafikte AB-Türkiye ilişkisinin önemi ve Türkiye'ye katkıları gösteriliyor.

Grafik 7. AB- TR ilişkisinin Önemi

Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkisi en çok demokratikleşme noktasında önemseniyor. (%19) Demokratikleşme, %15 ile 'ticaretin artması' ve %13 ile 'temel hak ve özgürlükler' ve 're-formlar' takip ediyor. Bu unsurların izdüşümü olarak da görülebilecek "ekonomik kalkınma", "kültürel çeşitlilik" gibi ifadeler, farklı STK temsilcileri tarafından sıklıkla bu kavramlarla ifade edildiği için raporda kendilerine yer buluyor.

“

En önemli katkılarından biri Türkiye’de toplum içerisinde demokratik değerleri savunan, sahip çıkan kitlenin artması. Çünkü bir şekilde AB’nin demokratik değerlere sahip çıkan politikaları, insan hakları politikaları, Türkiye’de bu değerleri sahip olan kesimleri de güçlendiriyor.

“

Hayatımızla ilgili de getirilen standartlar, yapılan reformlar... Hem siyasi alandaki reformlar, toplumsal hayatla ilgili reformlar, özgürlükler, temel haklar... Ama bunun yanı sıra çok daha teknik alandaki standartlar da, bir yandan hayvanların kafeslerinin boyutu belirleniyorken öte yandan çocuk hakları alanında iyileştirmeler yapılabilir. Hızlı bir süreç içerisinde bu reformları yapıyorsunuz. Bunu sindirmek tabi ki zaman alıyor, ama yine de çok ciddi bir dönüşüm ve başkalaşım getiriyor. Bence önemli tarafı buydu.

“

Komşumuz olan bir birlik dolayısıyla da ticaretimizin yüzde 60’ını yaptığımız bir ortaklıktan bahsediyoruz. Bu yüzden bu ilişkiler ne kadar sekteye uğrasa da devam edecek.

“

Türkiye için dahil olduğu, dahil olacağı demokrasi ve ekonominin güçlü olduğu, Avrupa’yla bütünleşmiş, sınırların ortadan kalktığı bir sistem bizim için güçlenme, demokratikleşme, yaşam standartlarının artması anlamına geliyor.

”

”

”

”

”

Grafikte de kendine en yüksek payla yer bulduğu gibi AB-Türkiye ilişkisinin kritik noktası demokratikleşme, temel hak ve özgürlüklerdir. Öyle ki bu ilişkinin önemi için ilk sırada ekonomik ve ticari dinamikleri ifade eden STK temsilcileri dahi, hemen ardından AB'nin Türkiye'deki demokratik kültüre yaptığı katkıdan söz ediyor.

“

Politik olarak Türkiye'nin yeni, yani küreselleşen dünya ilişkilerinde, evrensel değerlere dayanan bir sosyopolitik yapılanma içerisinde bulunmasının önemli ve kıymetli olduğunu düşünüyorum. Bu kapsamda da hem siyasal hayat hem toplumsal hayattaki yeri ve aynı zamanda ekonomik olarak da biçimlenmesi açısından (AB-Türkiye ilişkilerinin) önemli olduğu kanaatindeyim.

”

“

AB uyum sürecinde Türkiye'deki kurum kültürü, bürokrasi anlamında büyük bir reform yaşandı, hâlâ daha da yaşanmakta. Avrupa Birliği'nin standartlarına uyum sağlayabilmek için bir uyum süreci var. Bu tabii ki bizim kurum kültürümüzü, gerek bürokrasimizi, gerek de STK'ları oldukça olumlu anlamda etkileyen bir şey.

”

“

Yurttaş olarak da artık hani Türkiyeli bir birey de olsam kendimi tanımlarken burada doğup büyüme ve kültür olarak daha çok buraya ait olmanın dışında evrensel olma dediğimiz bir takım değerlerin hayatımızda, günlük yaşamımızda, çalışma yaşamımızda çok önemli bir yeri var. Bunları sürekli pratik edebileceğimiz uluslararası platformlarda olmak her zaman kıymetlidir.

”

“

Standartların yükseltilmesi yani mevzuat anlamında yükseltilmesi anlamında önemli buluyorum AB-Türkiye ilişkilerini. İşte gerek çevreye duyarlılık, gerek insan hakları, tarım konusunda... Birçok konuda biliyorsunuz Avrupa Birliği mevzuatı çok ağır. Mevzuatın, müktesebatın bir sürü başlığı var. Bunların en büyüklerini zaten çevre ve tarım oluşturuyor. Biz de çevresi ve tarımıyla öne çıkan bir ülkeyiz. Her ne kadar sanayimiz bir miktar ilerlemiş olsa da biz halen bir tarım ve turizm ülkesiyiz. Dolayısıyla bu alanda bazı ilerlemeler kaydetmeniz gerekiyor. Bu ilerlemeleri de yüksek standartlara doğru çekmemizin bizi ileriye taşıyacağını düşünüyorum. Tabi aynı şey insan hakları alanında da bence geçerli.

”

Yukarıda alıntılanan birbirinden farklı söylemlerin sahip olduğu ortak vurgu, Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesine dahi istikamet ve politikasının bu olması gerektiğine yöneliktir. Türkiye'nin geçmişte sahip olduğu birçok reformun, yasal düzenlemenin AB katılım ve uyum sürecinde gerçekleştiği, bu sebeple de katılım sürecinin her zaman canlı tutulması gerektiği düşünülüyor.

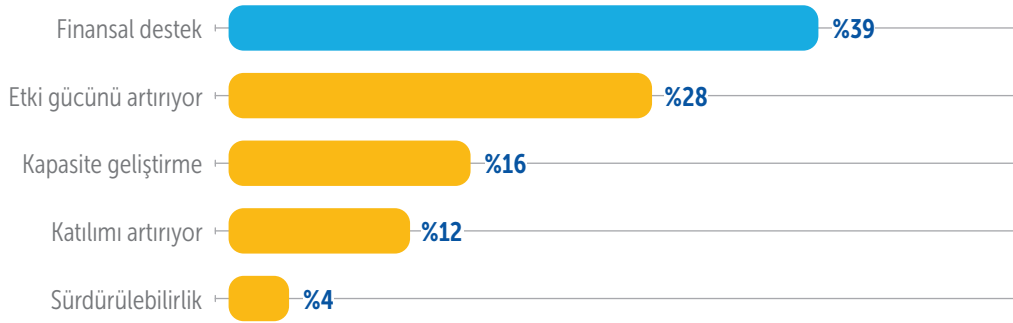
➔ 1.6

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM SÜRECİNİN SİVİL TOPLUM ALANINA KATKISI

Araştırmaya katılan STK temsilcilerine Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin sivil toplum alanına ne gibi katkılar sağladığı sorulmuş ve temsilcilerin yanıtlar kodlanarak grafik 8'de gösterilmiştir.

STK temsilcilerine AB'ye katılım sürecinin Türkiye sivil toplum alanına ne gibi katkıları olduğu sorulduğunda finansal destek yanıtının belirgin şekilde farklılaştığı görülüyor. Katkının finansal destek noktasında olduğunu düşünenlerin oranı %39 iken bunu %28 ile sivil toplumun etki gücünü artırmada katkı sağladığını düşünenler takip ediyor. Temsilcilerin %16'sı katılım sürecinin sivil toplumun kapasitesini geliştirdiğini, %12'si aktif yurttaşlık/katılım, gönüllülüğe katılımı artırdığını ve %4'ü STK'ların sürdürülebilirliğini sağladığını düşünüyor.

Grafik 8. AB'ye Katılım Sürecinin Türkiye Sivil Toplum Alanına Katkısı

“

Özellikle biz kurulduğumuz günden bu yana Avrupa'da değişim programları yürüten partnerlerimiz var. Kültürel değişim programları içerisinde yer aldık. Bunlar Avrupa'nın çoğulculuk deneyiminin Türkiye'ye aktarılmasını da sağladı.

”

“

Yapılan reformlar çok ciddi olarak kadın hakları, namus cinayetleri vs. alanlarda çalışan sivil toplum örgütlerinin yasal çerçevede içinde bulundukları ortamın iyileşmesini sağladı. Bunun yanı sıra tabi AB aynı zamanda çok önemli bir fonsağlayıcısı, bence Türkiye’de sivil toplumun daha AB’ye yönelmesini ve keşfetmesini sağlayan herhalde bu oldu.

”

Önceki bölümde AB-Türkiye ilişkisi üzerinden yapılan tartışmalarda ortaya çıktığı gibi AB katılım sürecinin sivil topluma etkisi tarif edilirken de mali yardımlar, fonlar aracılığıyla gerçekleşen katkının bundan çok daha öte olduğu vurgulanıyor. Bu katkı, o ülkenin yurttaşlarının eşit ve güvende hissetmesi, bu ortak hissiyatın yasalarla güvence altına alınması ve sivil toplum örgütleri tarafından sürekli biçimde korunması ve geliştirilmesi gibi unsurları içeriyor.

“

AB tarafından sağlanan fonlarla ayakta kalmaya çalışan çok fazla STK var. Ben kendi çalıştığım kurumlardan biri olarak söyleyemem çünkü bizim kuruluşumuz büyük ama sektörden birlikte hareket ettiğimiz dostlarımızdan biliyoruz ki küçük ya da orta çaplı dernekler ve vakıflar bu fonlarla ayakta kalıyor. Bu bile başlı başına büyük bir olaydır. Sivil toplumun yaşamını sürdürebilmesi için böyle bir maddi desteğin olması, sınırlı da olsa bir tür özgürlük algısının gelişmesine fayda sağlıyor.

”

“

Bu arada daha teknik şeyler de var tabi, daha hani kapsamlı bütçelerle hibe yürütmek nasıl olur, nasıl olması gerekir gibi ... Avrupa Birliği’nden fon almış bir proje yürütmek aslında alanın kendini teknik olarak geliştirmesi için de imkân veriyor. Bu katkı inanılmaz yeterlidir diyememekle birlikte, sivil alanın güçlenmesini destekleyici olduğunu söyleyebilirim.

”

“

Haklar, hak savunuculuğu, hak arayışında nelerin yapılması gerektiği, kanunlar konularında AB’den örnek alarak ilerliyoruz. Orada yapılmış olduğunu biliyoruz, yeniden bir şey keşfetmeye gerek yok. Kurulmuş bir sistem var ve sistem ilerliyor. Biz de o sisteme dâhil olabilmek için örnek alıyoruz yapılanları. Çok, çok güzel bir paylaşım olarak görüyorum.

”

Türkiye'nin sivil toplum kapasitesi, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkenin ekonomik ve politik gücünün karşılıklı belirlenime sahip bir izdüşümü olarak görülebilir. Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren ivme kazanan AB katılım ve uyum sürecinde, mevzuatta yapılan değişiklikler ve demokratik katılıma olanak sağlayan politik ortam sayesinde sivil toplum da oldukça hızlı bir biçimde gelişmeye başlamıştı.⁵ Örgütsel, operasyonel kapasitesi artan sivil toplum Türkiye'de giderek daha büyük topluluklara ulaşabiliyor.

“

Sivil toplum alanına, daha önceki sorularda da dediğim gibi kapasite geliştirme anlamında önemli katkıları var. Onun dışında sivil toplumun kendi gücünü fark etmesi, kendi etki alanını fark etmesine vesile olduğunu düşünüyorum.

”

“

Türkiye'de biz kültürel olarak bireysel çalışmaya yatkınız, kolektif çalışmayı çok fazla deneyimlemiş bir ülke değiliz. Özellikle bir arada iş yürütme, takım olma, iş birliği gibi konularda biraz zayıf olduğumuzu düşünüyorum. İş yapış şeklimiz bile öyle. Yani konuşmalarımıza ben diye başlıyoruz,yaptığımız işleri biz diye lanse edemiyoruz. Yani bazen takım olmakta çok zorlanıyoruz. Kültürel olarak ben biraz böyle hissediyorum. Alandaki en büyük sıkıntılardan biri de bu oluyordu. Biraz Avrupa Birliği ve bu kültürlerle, farklı gruplarla, farklı bölgelerle çalışıldığı zaman çeşitlilik, farklılık, farklı kültürler, farklı insanlar farklı hakların takibi... Yani bu farklılığı sezmek ve o farklılıklarla iş birliği yapmak ve paydaşlık kurmak çok önemli. Ben açıkçası bu projelerin bu noktada sivil alana çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum.

”

“

Şu an için pratikte uygulanan uygulamaların getirdiği nokta aslında sivil toplumun uyumlaşma sürecine dair finansal kaynaklar, projeler, fikirlerin gelişmesi, desteklenmesi. Türkiye'deki bir grup sivil toplum örgütlenmesinin oluşmasını sağladı. Aslında bir örgütlenmenin oluşmasını, güçlenmesini sağladı diyebiliriz. Süreçlere dahil olma, karar vermeye dahil olma, politika oluşturma süreçlerine dahil olma imkânı sağladı bu süreç.

”

⁵ Avrupa Birliği Sivil Düşün desteğiyle hazırlanan "Sivil Toplum Ne İşe Yarar?" çalışmasının çıktılarından biridir. Sevdin Köseoğlu, Sivil Toplum Ne İşe Yarar?, 2022. https://sivilalan.com/2022/01/03/sivil-toplum-ne-ise-yara-r/?gclid=Cj0KCQiA3rKQBhCNARIsACUEW_YNvQw4XidEYQD_uXUaFqZQocvgvqnUqxQz37ngE4Dip_EhY7mjw9EaAh1XEALw_wcB, Son Erişim Tarihi: 14.02.2022.

Yaklaşık son 20 yılda AB desteğiyle de birlikte örgütsel ve operasyonel kapasitesi artan sivil alanın, alınan mali desteğin hacmine rağmen son yıllardaki ekonomik sorunlar, artan kutuplaşma ve en nihayetinde pandeminin de etkisiyle son yıllarda ciddi bir daralma yaşadığı ifade ediliyor. Pandeminin sivil alana yaptığı en negatif etki ise hareketliliğin kısıtlanması oluyor. AB projeleri sayesinde çok sayıda insanın kendi kentlerinde, kentlerarası ve hatta başka ülkelere seyahat edebiliyor farklı kültürden insanlarla buluşabiliyorken, pandemi ile birlikte bu imkan neredeyse tamamen ortadan kalkmış görünüyor. Yukarıda görüşmecilerin sivil alana yüklediği anlamlar göz önünde bulundurulduğunda sivil toplumun daralması, temel hak ve özgürlüklerin, demokrasinin, eşitlik ve adaletin kısıtlanması anlamlarına geliyor.

➡ 1.7

AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİ OLMASAYDI TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU NASIL OLURDU?

Görüşülen STK temsilcilerine, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım süreci hiç olmasaydı Türkiye sivil toplumunun nasıl olabileceği üzerine görüşleri sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlar, kodlanarak aşağıdaki grafikte gösteriliyor.

Grafik 9. AB Katılım Süreci Olmasaydı Türkiye Sivil Toplumunu Nasıl Etkilenirdi?

Temsilcilerin %28'i *STK faaliyetleri azalardı*, %22'si *ekonomik sorunlar yaşanardı* yanıtı verirken; %9'u *birçok STK kapanma tehlikesi yaşardı* yanıtını veriyor. Verilen yanıtların çoğunluğunun ise STK'ların faaliyet biçimlerine ilişkin olduğı görülüyor. Temsilcilere göre faaliyet biçimlerindeki değişimin nasıl olacağına bakıldığında %17'sinin katılım süreci olmasaydı *temel hak ve özgürlük alanında faaliyetler yürütülemezdi*, %7'sinin *Avrupa'daki*

kurumlar ile iş birliği yapılamazdı, %5'inin hareketlilik-değişim programları yapılamazdı yanıtı verdiği görülüyor. Ayrıca sivil toplum kuruluşları gönüllülük esaslı faaliyetler yapmaya çalışırdı diyenlerin oranı %7, pek farklılık olacağını düşünmeyenlerin oranı ise yalnızca %5.

AB süreci olmasaydı, Türkiye'de bu kadar dernek olmazdı.. Ama işte insan haklarına yönelik, çevreye yönelik, iklim krizine yönelik faaliyetler olmazdı. Bu faaliyetler bugün verimli mi değil, ama hiç değilse var. Onlar da olmayacaktı.

Araştırmaya katılan STK temsilcilerinin çoğunluğu, Türkiye'de farklı kaynaklardan her zaman fon alabilecek kuruluşlar ile, destek bulması oldukça zor olan kuruluşlar arasında bir ayrıma gidiyor.

Fonlarla ayakta kalan pek çok STK varlığını sürdüremeyecekti, sadece tabeladan ibaret olacaktı. En azından bu maddi desteğin var olması, bu STK'ların ayakta kalmasına vesile oluyor. Bununla beraber böyle bir süreç olmasaydı, biz Avrupa'da, özellikle birlik ülkelerinde faaliyet gösteren STK'larla da bu kadar sıkı ilişkiye giremiyor olabilirdik. Sadece bu büyük sivil toplum kuruluşlarının becerebileceği bir şey olurdu. Şu an, ben geçmiş tecrübelerimden söyleyebilirim, Bayburt'ta bir kadın derneği İtalya'dan bir proje partneri bulup onunla ilişki kurabiliyor. Bu da aslında birliğin, birliğe katılım süreçlerinin, bu destek süreçlerinin ciddi bir faydası.

İş birliklerinin gelişmesinin ve AB networkünün sıkıntıya uğrayacağını düşünüyorum. Biliyoruz ki pek çok yapılan çalışmada, mesela atıyorum şehir eşleştirme programında, yurtdışından ve Türkiye'den belediyeleri bir araya getiren bir network kurmasını sağlayan çalışmalar yapıyoruz. Böyle çalışmalar olmasaydı kendimizi bu kadar anlatamaz, tanıtamazdık.

Mali destekten yoksun kalınması ve STK'ların faaliyetlerini sürdürememesinin anlamı, elbette hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, demokrasinin zayıflaması anlamına geliyor. Mali destekten sonra görüşmelerde en çok tekrarlanan olası kayıp ise, iş birliği ve diyalogun azalması oluyor.

“

Sivil alan bu kadar gelişmezdi. Yani hep vardı belki ama bu kadar çok sesini duyuracak alan bulamazdı. Karar mekanizmalarına katılımı en azından adımız geçiyor. Katılım süreçlerine dahil ediyoruz, davetler alıyoruz, dolayısıyla da bu tür olmazdı diye düşünüyorum. Olmasaydı bizim ülkemizde sivil toplum diye bir algı yerine hayırseverlik algısı olurdu.

”

“

Yani olumsuz anlamda farklılık olur tabi nihayetinde sivil toplumun en önemli unsuru sürdürülebilirliğidir. Sürdürülebilirlik de mali durumla ilgili, örneğin siz de bir sivil toplum kuruluşunda şimdi çalışıyorsunuz, bir proje desteği almışsınız. Kendi özelinizden de bakarsanız yapılacak olumlu işlere bu tür destekler katkı sağlıyor. Muhtemelen Avrupa Birliği ile böyle bir süreç olmasaydı bugüne kadar yapılmış olan hiçbir çalışma olmayacaktı.

”

➔ 1.8

AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNİN ORTADAN KALKTIĞI SENARYODA TÜRKİYE SİVİL TOPLUMUNUN ORTA VE UZUN VADELİ MANZARALARI

Araştırmaya dahil olan sivil toplum profesyonellerine Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin tamamen ortadan kalkması durumunda, sivil toplum alanının orta ve uzun vadede nasıl etkileneceği sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlar, kodlanarak aşağıdaki grafikte gösteriliyor.

Grafik 10. AB Katılım Sürecinin Ortadan Kalkması Durumunda Sivil Toplum Alanına Olası Etkileri

AB'ye katılım sürecinin ortadan kalkmasının sivil toplum alanına olası etkileri sorulduğunda sivil toplumun etki gücünün azalacağı düşüncesi öne çıkıyor. (%32) Temsilcilerin %19'u birçok STK'nın kapanacağı veya kapatılma riski ile karşı karşıya kalacağını, %17'si faaliyet alanlarının daralacağını, %15'i STK'ların yeni fon kaynaklarını arayacağını düşünüyor. Dikkat çekici nokta ise STK'ların faaliyetlerinin olumsuz etkileneceğine dair düşüncedir. Sivil toplum temsilcileri hak temelli çalışan STK'lar üzerindeki olumsuz etkilerin daha belirgin olacağını düşünüyor.

“

Türkiye AB'ye üyelik gayesinden tamamen vazgeçer ve AB tarafından adaylıktan çıkarılırsa o zaman ben Türkiye'de hak temelli çalışan STK'ların büyük bir çöküntü yaşayacağını düşünüyorum. İnsani yardım örgütleri gibi STK'lara belki o süreçte devlet fonlar verebilir eğer bütçesi olursa. Onlar için çok bir şey değişmeyebilir ama bizim gibi kurumlar açısından kapağı vuracağımız bir süreç olur.

”

Türkiye'de halihazırda oldukça daralan sivil toplum alanının, böyle bir senaryoda daha da daralacağı düşünülüyor.

“

Yani tabii ki geri dönüş olmaz, çok şey öğrendik artık. Ama böyle bir durumda daha ileriye gidemeyiz gibi geliyor. Bu dünyada birlikte yaşıyorsak herkesin birbirine ihtiyacı var, bu ülkelerin de birbirine ihtiyacı var. Birbirleriyle dayanışmak zorundalar. Umarım öyle bir şey olmaz, gelişimimiz için gerekli bir şey bu. İlişkiler devam etmeli.

”

“

Şu anda bildiğimiz, etkili olduğunu düşündüğümüz birçok sivil toplum kuruluşu hayatta kalamayacaktır. Tamamen yok olacaktır anlamında söylemiyorum çünkü sonuçta sivil toplum kuruluşu denilen şey de insanlardan oluşan bir şey, farklı bir örgütlenme şekli, farklı bir kaynak modeli, yeniden oluşturulabilir. Fakat benim birincil gördüğüm şey; bir kısmının ortadan kaybolacağı, bir kısmı tekrar geri gelebilir ama büyük bir çoğunluğu da tekrar geri gelmeyecektir diye düşünüyorum.

”

AB katılım sürecinin olası ortadan kalkışıyla birlikte önce sivil toplum alanının küçülmesi ve kapanması sonrasında da hem STK çalışanları hem de yararlanıcıları için büyük bir hayal kırıklığı olacağı görüşü ortaya çıkıyor. Sivil toplumla beraber Türkiye toplumunun içine kapanacağı, demokratik ilke ve değerlerden uzaklaşacağı düşünülüyor.

“

Bir kere yani şu an Avrupa Birliği'nin üyeliğinin ortadan kalkması demek bile insanlarda demoralizasyona yol açacaktır ya da bundan sonra daha da işlerimizin zor olacağını göreceğimiz hepimizde bir moral bozukluğuna sebep olacaktır. Dolayısıyla ben bu sürecin sivil toplum kuruluşları açısından zararlı olacağını düşünüyorum.

”

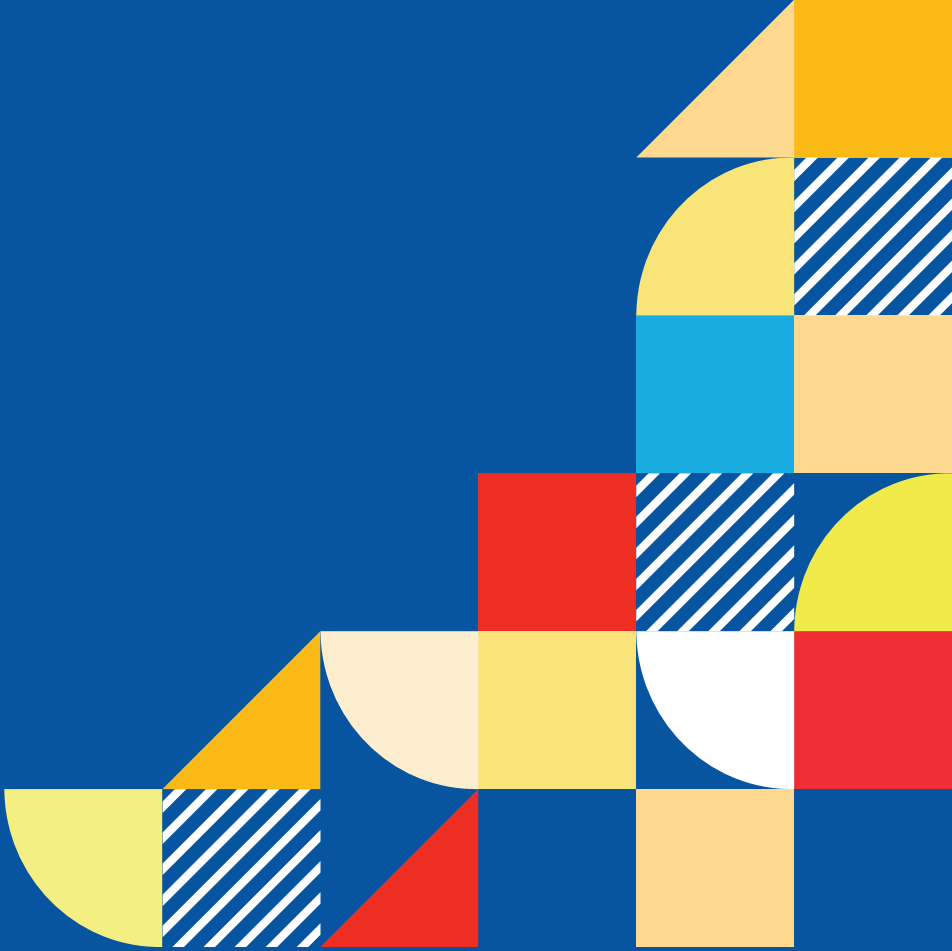
“

Türkiye ve sivil toplum daha içine kapanır, batılı değerlerden uzaklaşır, sivil toplum küçülür, faaliyetlerin bir kısmı zaten durur. Fon kaynaklarının zaten kısıtlı olduğu bir dünyada özellikle hak temelli olan çalışmalar büyük sekteye uğrar. Çünkü Türkiye'deki kaynaklarda daha çok, eğitim, sağlık, kültür sanat gibi alanlardaki işler fonlanıyor. Hak temelli çalışmalara fonlar daha çok yabancı kaynaklardan geliyor, onlar büyük sekteye uğrar. Genel olarak temel özgürlükler ile ilgili çok geriye gideriz diye düşünüyorum.

”

Her ne kadar Türkiye sivil toplumu Avrupa ülkelerindeki kadar güçlü görülmesi de Türkiye'de büyük bir toplumsal kesim için oldukça önemli bir yer tutuyor. Yukarıda alıntılanan ve yer verilemeyen çoğu görüş, böyle bir olası senaryoda orta vadede sivil toplumun çalışma alanının daralması; uzun vadede etki alanının oldukça azalması hatta yok olması; dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerin, demokrasinin, eşitlik ve adaletin sekteye uğrayacağı noktasında ortaklaşıyor.

SİVİL TOPLUMUN AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM SÜRECİNDEKİ ROLÜ

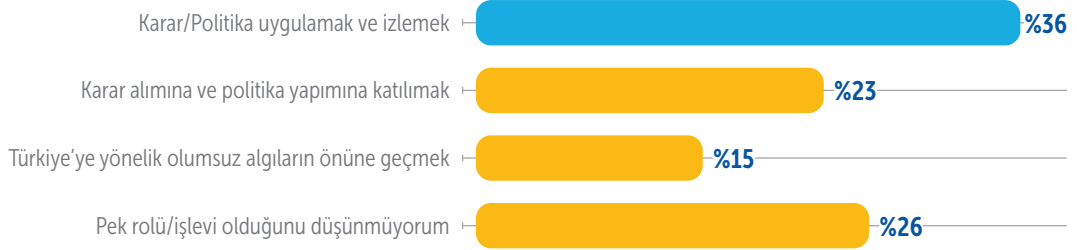

➔ 2.1

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE KATILIM SÜRECİNDE SİVİL TOPLUMUN PAYI VE ROLÜ

Araştırmaya katılan STK temsilcilerine Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım sürecinin sivil toplum alanına etkisi ve katkısının yanında katılım sürecinde sivil toplumun rolünün ne olduğu sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlar, kodlanarak aşağıdaki grafikte gösteriliyor.

Grafik 11. AB’ye Katılım Sürecinde Sivil Toplumun Rolü

Araştırmaya katılan sivil toplum temsilcilerinin %36’sı sivil toplumun rolünü *karar/politika uygulamak ve izlemek* olarak görmekteyken, %23’ü *karar alımına ve politika yapımına katılmak*, %15’i *Türkiye’ye yönelik olumsuz algıların önüne geçmek* olarak görüyor. Katılım sürecinde pek etkisi olmadığını düşünenlerin oranı ise azımsanmayacak düzeyde. Sivil toplum temsilcilerinin %26’sı AB’ye katılım sürecinde sivil toplumun pek rolü olduğunu düşünmüyor.

“

Bence, AB’ye katılım sürecinde sivil toplum kadar güçlü olursa, (sonuçta bu katılım süreci bir şekilde bu iki kurumun, devlet ve birliğin, çıkarlarının örtüşeceği bir pazarlık, müzakere süreci) müzakereleri yapan hükümetleri, politikacıları da o yönde baskılayıp müzakereleri hızlandırabiliriz. Müzakerelere etki edecek kurumlar bence STK’lar.

”

“

Sivil toplum yürüttüğü birçok çalışmayla ses çıkarabilen, örgütlenebilen ve bu yaptığı örgütlenmeleri Avrupa Birliği’ne duyulabilen bir yerde duruyor.

”

%15 düzeyde ifade edilen "Türkiye'ye yönelik olumsuz algıların önüne geçme" yanıtı ise, pek tabii "alınan karar ve politikaları uygulamanın" ve "karar alma süreçlerine katılımın" bir sonucu olarak düşünülebilir. Bu öne çıkan üç dinamik, katılım konusunda sivil toplumun rolünü çerçeveleyiyor.

“

Ben burada sivil toplumun daha baskıcı ve lobi yapan bir durumda olmasını beklerdim. Çünkü AB tarafında Türkiye'nin katılımının önüne geçen birtakım etkenler var. Bunlar devlet hükmünde görüşülen konular olsa da sonuçta STK'lar bu gibi durumlar için var. Lobi yapmak, şartlar üzerine konuşmak, bu maddelerin görüşülmesi için ya da yapılması gereken hizmetler ya da faaliyetler neler ise bunlarla ilgili çalışmalar yapmak için aslında çalışıyor olması lazım.

“

Avrupa Birliği değerlerinin, Avrupa Birliği kurumlarının yayılması, benimsemesi, benimsetilmesi Türkiye toplumunda daha iyi anlaşılması... Bu konuyla ilgili kabullerin kırılması açısından sivil toplumun önemli bir rolü olduğunu ve buna çok katkı yaptığını düşünüyorum.

STK temsilcilerinin %26 düzeyde katılım gösterdiği "sivil toplumun pek rolü/işlevi olduğunu düşünmüyorum" ifadesi, derinleştirilmeyi hak eden önemli bir duruma gönderme yapıyor. Bu sebeple aşağıda, karar alma ve politika yapma süreçlerinde sivil toplumun rolünün nasıl görüldüğü tartışmaya açılmıştır.

➔ 2.2

KARAR ALMA VE POLİTİKA YAPMA SÜREÇLERİNDE SİVİL TOPLUMUN ROLÜ

Görüşme yapılan sivil toplum profesyonellerine karar alma ve politika yapma süreçlerinde sivil toplumun rolünün ne ve ne düzeyde olduğu sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği bazı önemli yanıtlar aşağıda alıntılanmıştır.

“

Şöyle ki yasalar, kanunlar vs. değişiyor, sizin bunu insanlara anlatmanız lazım. Sadece devlet elinden, tek kanaldan anlatmak yeterli olmuyor. Sivil toplum bunu sahaya, insanlara, normal hayata çok daha iyi taşıyor.

”

“

Türkiye özelinde yok. Avrupa Birliği özelinde var. Daha öncesinde Avrupa Birliği Parlamen-tosu'ndan gelen milletvekilleriyle görüştük. Avrupa Birliği kapsamında verilen hibeler nasıl geliştirilebilir ya da Türkiye'nin katılım süreciyle ilgili sivil toplum nasıl daha güçlendirilebilir üzerinden bizim de fikirlerimiz alındı Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği'ni temsil eden temsilci-ler ve kurumlar tarafından. Türkiye özelinde böyle bir şey yok.

”

“

Politika yapım süreçlerine doğrudan dahil olması çok hayati bir önem arz ediyor çünkü takipleri Türkiye'de yapılmıyor. Türkiye'de aslına bakarsanız kağıt üstünde pek çok şey var, mevzuat anlamında, eylem planları, bir sürü stratejik planlar, her şeyimiz var sorarsanız. Ama bunları denetlemiyoruz, bunları takip etmiyoruz. STK'ların bu noktada önemli bir rolü var. Bu rolü de üstlenmeliler hangi alanda çalışıyorlarsa.

”

“

İzleme değerlendirme Türkiye'de çok yeni bir kavram. Çok az yapan, bunu izleyip değer-lendirme raporunu tutan çok az STK var. Son zamanlarda belki biraz daha çoğaldı. Çünkü yapılan çalışmaların hiçbirinin izlemesini ya da ölçme değerlendirmesini yapmadan as-lında etkisi ölçemeyeceğimizi gördük.

”

“

Mesela Eşit Haklar İçin izleme Derneği, Türkiye İnsan Hakları Derneği, Hafıza Merkezi ak-lıma gelen ilk kurumlar bunlar oldu. Bu kurumlar aslında çok iyi savunuculuk faaliyetleri yapıyorlar, politika üretiyorlar, izleme faaliyetleri yapıyorlar, lobicilik yapıyorlar fakat bu sivil toplumla merkezi yönetimin ilişkisi önemli. STK'lardan gelen bilginin işlenmesi meselesi var. Böyle bir bilgi üretiliyor ama yönetim tarafından nasıl değerlendiriliyor bu ayrı bir konu.

”

Türkiye'de 5 yıl öncesine kadar yapılan sivil toplum araştırmalarında sivil toplumun kendini hem sosyal etki bağlamında hem de AB katılım süreçlerinde daha etkili ve güvende hisset-tiği biliniyor. Buna yönelik olarak hem AB'nin teşviki hem de Türkiye'den görünür bir destek olduğu düşünülüyor.⁶ Son yıllarda ise bu etki etme gücü ve güven hissedilmiyor.

⁶ Sivil toplum katılımını ve aktif yurttaşlığı destekleyen çok sayıda toplantı yapılarak, politika belgeleri ve ilkel-er kabul edildi. Bunların önemli bir örneği: "Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Desteği için Yol Gösterici ilkeler 2011-2015" https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/CSD/Yol_Gosterici_ilkeler_TR_FINAL.pdf, Son Erişim Tarihi: 15.02.2022.

“

Avrupa Birliği uyum süreçleri içinde sivil toplum kuruluşlarının da sürece dahil edilmesi gibi bir karar alındı. Kamu bunu başlarda çok tercih etmemiştir. Biz dernek olarak insan hakları kuruluna bir yazıyla başvurduk, yani bizim böyle bir hakkımız var ve dolayısıyla insan hakları kurulu toplantılarına biz de katılmak istiyoruz diye. Keza bu il istihdam kurulu toplantıları için de geçerli, sosyal yardımlaşma toplantıları için de geçerli, bunların hepsi valilik ya da belediye bünyesinde kurulan mekanizmalar. Biz buraları kendimiz talep ettik, bu da dediğim gibi Avrupa Birliği sürecinde oluşan şeylerdi. Biz ve şu anda pek çok sivil toplum kuruluşu bu mekanizmalara katılıyor. Dahil edilmediği yerlerde de süreci izliyor. Örneğin gölge rapor diye bir şey var biliyorsunuz, sivil toplum kuruluşlarının yaptığı...Pek çok sivil toplum kuruluşu bilgi edinme hakkını kullanarak bu süreçlere bir şekilde kendini dahil ediyor zaten.

”

“

Devletle çalışan kurumlar dışında STK'lar karar almaya etki edemiyor.

”

“

Birkaç tane daha sivil toplum kuruluşunu yakından tanıyorum, izliyorum, biliyorum. Hiçbir etkisi yok sivil toplumun şu anda. İlişkisi yok, bağlantısı yok. Şöyle diyeyim, çok spesifik bir alandan örnek vereyim, diyelim ki biz bırakın kadın cinayetlerini, resmi verileri incelemeyi, resmi rakamlarla ilgili bilgi bile edinemiyoruz. Yazdığınız yazılara ya doğru düzgün cevap verilmiyor, birlikte izleme, birlikte değerlendirmek bir yana bilgi alışverişi bile yapamıyoruz.

”

İster alınan karar ve belirlenen politikaları uygulamak, ister karar alma ve politika yapma sürecine katılım olsun, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin Türkiye'nin demokratikleşme sürecine etkilerinin önemi oldukça büyüktür. Geçmişte ortaklık, diyalog, danışma, bilgilendirme düzeylerinde gerçekleşen sivil toplum ve yurttaş katılımının şu anda sivil toplum profesyonelleri tarafından hissedilmiyor oluşu, yukarıda tartışılan gerekçelerle anlaşılıyor.

➔ 2.3

KARAR ALMA VE POLİTİKA YAPMA SÜREÇLERİNDE SİVİL TOPLUMUN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR

Geçmişe kıyasla karar alma ve politika yapma süreçlerine yeterli düzeyde dahil olmadıklarını düşünen STK temsilcilerine, karar alma ve politika yapma süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların neler olduğu sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlar aşağıda kodlanarak grafik haline getirilmiştir.

Grafik 12. Karar Alma ve Politika Üretme Sürecinde STK'ların Karşılaştığı Zorluklar

Avrupa Birliği ile müzakere, karar alma süreçlerinde STK'ların karşılaştığı zorluklar gruplandırıldığında *siyasi baskıların* öne çıktığı görülüyor (%33). *Siyasi baskıları* %20 ile *karar/politika oluşturma sürecine dahil edilmemesi* ve %18 ile *STK'ların etki gücünün zayıf olması* takip ediyor.

“

Mesela bir kanun çıkacak ve onunla ilgili görüş bildirmek istiyorsunuz, doğrudan kamu-nun kapısı size açık değilse, o görüşünüzle ilgilenmiyorsa, tek çareniz kamuoyuna duyur-mak, kamuoyu üzerinden baskı oluşturmak. O da gücünüz varsa.

”

“

Dönemin siyasi koşulları da etken olabiliyor. Kamu kurumlarıyla olan ilişkilerde bürokratik algının yanında siyasi bir algıyla da karşılaşabiliyoruz bazen. Siyasi konjonktürün de getir-diği bazı zorluklar oluyor.

”

“

Sivil toplumun bence siyasi partilerden büyük oranda ayrılması gerekiyor. Sözde bir olabilir ama eylemde ayrı olması gerekir.

”

Bazı STK temsilcileri, bu sorunu ortadan kaldırmak için sivil toplumun siyasi partilerden organik, faaliyet bağlamında ve söylemsel olarak ayrılması gerektiğini düşünüyor. Mevcut ortamda bunun sivil topluma geniş bir manevra alanı sağlayacağı düşünülüyor.

“

Pek çok kamu çalışanı, aslında sivil toplum kuruluşlarının yaptığı şeyin bir angarya olduğunu düşünüyor. Hatta hala bazen derneklerin zengin iş adamlarının eşlerinin çay partileri yaptığı yerler olduğu düşünülüyor. Burada bir bilgi eksikliği mevcut. Oysa bir sivil toplum kuruluşu kamu kurumlarının çalışma alanlarıyla ilgili bilgi dolu bir şey sunduğunda, ortaya bir şey koyduğunda ciddi bir etki yaratıyor. Sivil vatandaşların da dikkatini çeken bir şey haline geliyor.

”

“

Pek çok kamu çalışanı, aslında sivil toplum kuruluşlarının yaptığı şeyin bir angarya olduğunu düşünüyor. Hatta hala bazen derneklerin zengin iş adamlarının eşlerinin çay partileri yaptığı yerler olduğu düşünülüyor. Burada bir bilgi eksikliği mevcut. Oysa bir sivil toplum kuruluşu kamu kurumlarının çalışma alanlarıyla ilgili bilgi dolu bir şey sunduğunda, ortaya bir şey koyduğunda ciddi bir etki yaratıyor. Sivil vatandaşların da dikkatini çeken bir şey haline geliyor.

”

“

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye dair yaptığı izleme değerlendirme çalışmalarının ve etkisinin her geçen gün azalması sivil toplumu yalnızlaştırıyor. Ayrıca mevcut şartlarda spesifik alanlarda çalışsak bile Türkiye'nin gündemine yetişemiyoruz. Örneğin mülteci hakları değil, ayrımcılık değil, mülteciye yönelik ayrımcılık çalışıyoruz ve medya ekseninde çalışıyoruz. Buna rağmen gece yattığımızla sabah kalktığımız iş planımız bir olmuyor, inanılmaz bir gündem yoğunluğu var. İnanılmaz bir ihlal hali var ve hani nereden neyi tutacağımızı bilemez haldeyiz. Kadın hakları, engelli hakları... Birçok alan için bu durum böyle.

”

“

Sivil alanın kendi varlığını devam ettirebilmesi için özel sektör, kamu gibi farklı aktörlere fon kaynağı, iş birlikleri geliştirme gibi konularda bağılılığı var. Bu aktörlerden bağımsız bir şekilde kendini güçlendiremiyor. En basit şekilde bu alanda çalışacak insanların aylık maaşlarını ödeyemiyorsak politika yapımına katkı, hak temelli çalışmalar gibi alanlar da sürdürülemez ve büyütülemez.

”

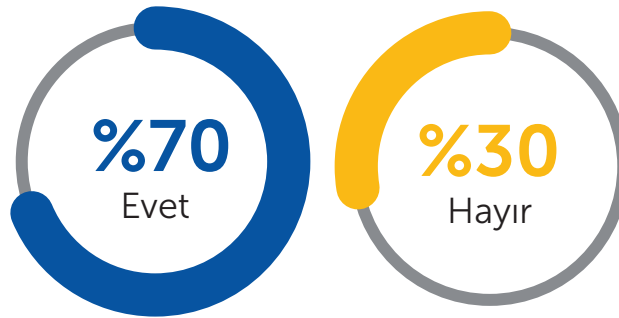
AB katılım ve karar alma süreçlerine katılım sürecinin dışında ve etkisiz hissetmek, araştırmaya dahil olan sivil toplum profesyonellerinin en çok ortaklaştığı konulardan biri olarak öne çıkıyor. Bu etkisizliğin ve dışarıdalığın en önemli iki sebebi ise, birbiriyle karşılıklı olarak işleyen Türkiye'deki politik baskı ve AB'nin mali yardımlar dışında Türkiye sivil toplumundan uzaklaşması olarak görülüyor. Bu elbette yeni gelişen bir durum değil. STK'ların karar alma ve katılım süreçlerine dahililiyetlerinin artmasının, onların meşruiyetlerine zarar verdiği ve kamuoyunda negatif bir bakışa yol açtığı görüşü geçmişte de tartışılan konulardan biridir.⁷

➡ 2.4

KARAR ALMA VE POLİTİKA YAPMA SÜREÇLERİNDE SİVİL TOPLUMU DESTEKLEYEN MEKANİZMALAR

AB katılım, karar alma ve politika yapma süreçlerine istenilen düzeyde dahil olamadıklarını ifade eden sivil toplum profesyonellerine, STK'ları destekleyen süreçlere dahil olup olmadıkları, destekleyici mekanizmaları kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlara göre dahil olup olmama durumları kodlanarak aşağıda grafik haline getiriliyor.

Grafik 13. STK'ları Destekleyen Mekanizmalara - Süreçlere Dahil Olma Durumu

⁷ "AB Yolunda Sivil Toplumdaki Dönüşümler: Geçmişe, Bugüne ve Geleceğe Bakmak", "Civil Society Transformations on the Way to the EU: Looking at the Past, the Present and the Future", TACSO, 2013, http://www.tacso.org/doc/hr20130606_cst_report.pdf, Son Erişim Tarihi:16.02.2022.

Sivil toplum kuruluşları, STK'ları destekleyen mekanizmalara ve süreçlere dahil olup olmadıkları sorusuna %30 oranında hayır, %70 oranında evet yanıtı veriyor.

“

Türkiye’de bu anlamda ne kadar açık mekanizma var bence tartışmalı. Türkiye’de hangi yasayı çıkmadan önce ne kadar tartışabiliyorsunuz artık? Basında yürütülen tartışmalardan bahsetmiyorum. Hem bazı alanlarda saha daha dardır. Basit bir örnek vereyim, yaban hayatın korunmasıyla ilgili milyonlarca dernek yok. Mainstream birkaç tane kurum vardır. Onlarla ortak çalışılması vs. tamamen o bakanlığın kültürü, o bakanlıktaki çalışan kişilerin inisiyatifi ve tavrı, tarzıyla ilgili.

“

Çözüm sürecinden önce hükümetin sivil toplumla yaptığı, siyasi partilerin yaptığı toplantılara katılıyorduk. Görüşlerimizi bu kanallar aracılığıyla belirtiyorduk ama direkt karar vermeye katılma, etki etme noktasında bir süreç yaşanmadı Türkiye’de.

“

Kadına yönelik şiddetle ilgili devletin şu an her ilde hazırladığı toplantılara 6 ayda bir katılıyoruz. Ama orada da bizim çok büyük söz hakkımız yok. Sadece yapılan uygulamaları kınıyoruz. Öne sürdüğümüz görüşlerle de çok bir şey değişmiyor.

“

2004 yılında AB aday adaylığından sonra o kadar olumlu gelişmeler, o kadar güzel toplantılar oldu ki... Sorunları birlikte tarif ettiğimiz, çözümleri birlikte ürettiğimiz dönemler yaşadık. Ardından 2009 yılındaki demokratik açılım süreci vardı. Sivil toplum kuruluşları ve hükümet sürekli birliktelerdi, neredeyse ortak bir dil kullanıyorlardı, bütün bakanlıklara gidiyorduk hatta giderken yanımızda rakamlarımızı, sorun tanımlarımızı, çözüm önerilerimizi götürmemizi istiyorlardı. Bize söz hakkı veriliyordu, konuşuyorduk. Mesela son yıllarda birkaç böyle bir resmi toplantıya davet edildik. Bir fikir alışverişi niyeti olmadan, sadece salonda oturmak ve konuşanları dinlemek için.

“

“

Bir bakanlığın toplantısına katıldık, alınacak karar öncesi sivil toplum kuruluşlarının da sesini duymak amacıyla gerçekleştirilen bir toplantıydı. Yöntem olarak gayet iyiydi ama asıl dert daha önceden karar verilmiş birtakım maddelerin bizim önümüze sunulup bizim ne düşündüğümüzün sorulması. Karar verilmeden ilgili konulara dair birtakım düşüncelerimizin, görüşlerimizin paylaşılmasının daha önemli olacağını düşünüyorum. İş işten geçtikten sonra çok bir kıymeti harbiyesi de olmuyor.

”

Araştırmaya katılan bazı STK temsilcileri ise bu destekleyici süreç ve mekanizmaları kendilerinin de yaratabildiğini ifade ediyor. Özellikle lobi ve savunuculuk üzerine çalışan, kampanyalar yapan sivil toplum örgütleri, gerçekleştirdikleri toplantılar, yayımladıkları rapor ve politika önerileri sayesinde bu süreci yaratma fırsatı bulabiliyor.

“

Kamu ve sivil toplum ilişkisinin güçlendirilmesini gerektiğini düşünüyoruz. Bu anlamdaki yerel yöneticiler başta olmak üzere tüm karar alıcılara etki etmeyi hedefliyoruz. Dolayısıyla çeşitli savunuculuk ve lobicilik faaliyetleriyle karar alıcılara etki etmeye çalıştığımız çeşitli alanlar kendimize yaratıyoruz.

”

Bu görüşlerin yanında, STK temsilcilerinin büyük çoğunluğu geçmişte bu destekleyici süreç ve mekanizmaların hem sayıca daha fazla hem de daha etkili olduğunu düşünüyor. Bu soruya verilen yanıtlardaki en önemli vurgu ise, sivil toplum profesyonellerinin bu süreci kendi haline bırakmaması, bu alanları hem kendilerine hem de paydaşlarına yaratabilmek için çok çeşitli mekanizmalar örgütlemeye çalıştıkları oluyor. Özellikle araştırmalar ve ihtiyaç analizleri yoluyla yarattıkları veri temelli ortak istihbarat (*common intelligence*) ve politika önerilerini kendi eşiti gördükleri paydaşlarla paylaşmaya devam ediyorlar.

➔ 2.5

AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM MEKANİZMALARINDA SİVİL TOPLUM ROLÜNÜ GEÇLENDİRMEK İÇİN İHTİYAÇLAR VE ARAÇLAR

Yukarıdaki bölümlerde AB katılım, karar alma ve politika yapma süreçlerine etkili bir biçimde ve yüksek bir düzeyde dahil olmadıklarını ifade eden sivil toplum profesyonellerine, bu durumu değiştirmek için nelere ihtiyaç olduğu sorulmuştur. Temsilcilerin verdiği yanıtlar aşağıda kodlanarak grafik haline getiriliyor.

Grafik 14. Sivil Toplumun AB Katılımı Konusunda Kapasitesini Artırmak İçin İhtiyaçlar

Sivil toplumun AB katılımı konusunda kapasitesini artırmak için ihtiyaçlarına bakıldığında öncelikli ihtiyacın *karar/politika alma süreçlerine dahil edilmek* olduğu anlaşıyor (%30). İhtiyacın *ekonomik destek* yönünde olduğunu düşünenlerin oranı ise %20. Öne çıkan diğer ihtiyaçlar ise sırasıyla *uzmanlık*, *STK'lar arası iş birliği/diyalog*, *savunuculuk kapasitesinin geliştirilmesi*, *karar/politika uygulamak ve izlemek* ile *stratejik planlamadır*.

“

AB'nin göçmenlerle ilgili, mültecilerle ilgili kararlarında bizi dahil ettiği dönemlerde hem daha iyi işler yapıyordu hem de Türkiye'de göçmen karşıtlığının hızla azaldığını görüyorduk. AB'nin muhatap olarak sadece kamu kurumlarını ya da göçle ilgili Göç İdaresi, Kızılay, AFAD gibi kurumları muhatap alıp, sivil toplum örgütlerini dışarıda bıraktığı bir süreci de görüyoruz.

”

“

Özgürce konuşmasını sağlamak lazım sivil toplumun. Fikirlerini özgürce, sorunlarını özgürce tanımlayabilmelerini, çözüm önerilerini özgürce paylaşabilmelerini sağlamak lazım. Bu paylaşımlar nedeniyle de hiçbir sivil toplum kuruluşu suçlanmamalı. Daha çok özgürlüğe ihtiyaç var sivil toplum kuruluşlarının.

”

Görüşülen STK temsilcilerinin birbirinden farklı argümanlar kullansalar dahi ortak olarak işaret ettiği husus, katılımı artıracak araçların kendileri tarafından değil ancak AB tarafın-

dan daha fazla dahil edilmesi, Türkiye'deki politik ortamın buna daha fazla alan tanıması gibi ihtiyaç ve önerileri içeriyor. Bu ihtiyaç ve önerilerin yanında STK'ların da değiştirebileceği ve geliştirebileceği bazı unsurlar mevcut.

“

Teknik bilgi eksikliği önemli bir rol oynuyor. Sivil toplum kuruluşlarının teknik olarak müzakere nedir, AB ile müzakere nasıl yürütülür bilmemesi ve kendi çalışma alanında müktesebatın neyin kapsadığını ve neyi kapsamadığını bilmemesi bence çok büyük sıkıntı. Siz içeriği bilmeden nasıl sürece katkıda bulunacaksınız ki? Kendi alanınızda uzmanız, bu alanda AB'nin düzenlemesine uyum sağlamak veya Türkiye'deki kamu kurumlarına katkı verebilmek için ilk önce o AB'nin düzenlemesini biliyor olmanız lazım.

”

“

Sivil toplum kuruluşlarının mutlaka bir kere strateji yapma becerisini edinmesi gerekiyor. Yani aslında kurumlar, daha kurulmadan bu stratejiyi belirlemeli ve ona göre faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamalı. Yoksa odak dağılıyor, konudan konuya atlıyor. Sivil toplum kuruluşunun her alanda faaliyet göstermek veya fon kaynaklarının yöneldiği alanlara odaklanmak gibi bir anlayışla hareket etmemesi gerekiyor.

”

“

Bizim ortağımız bizi nasıl savunuculuğun yapılacağı konusunda geliştirdi. Onlar Brüksel'deler ve AB parlamentosuyla çok çok yakın ilişkiler içindeler, çok ciddi görüşmeler gerçekleştiriyorlar. Davet edilmedikleri görüşmeler de yapıyorlar. Anlatıyorlar işte, onun kapısında yattık bunun buraya gittik... Savunuculuğun hakkıyla nasıl yapılacağını biz orada gördük. Bizim ülkemizde, bizim alanımızda böylesini yapan var mı emin değilim.

”

“

STKlar da karar alımına, politika yapımına nasıl dahil olacağını bilmiyor, sivil toplumun elinde gerçekten ne gibi imkanlar var, yöntemler neler bilinmiyor diye düşünüyorum. Örgütlenme konusunda zayıf olduğumuzu düşünüyorum. Örgütlenme bir STK'nın tek başına yapabileceği bir lobi, savunuculuk faaliyeti değil.

”

Bu ifadelerden hızlıca anlaşılacağı gibi Türkiye'deki STK'ların da bilgi eksikliklerini gidererek, faaliyet ve etki kapasitelerini artırması öneriliyor. Avrupa'daki STK'ların savunuculuk ve faaliyet kapasitesinin yüksek olmasından kaynaklı, karar alma ve politika yapma süreçlerine daha aktif katılabildiği görüşü, diğer görüşlere göre daha az da olsa görüşmelerden çıkan önemli hususlardan biridir.

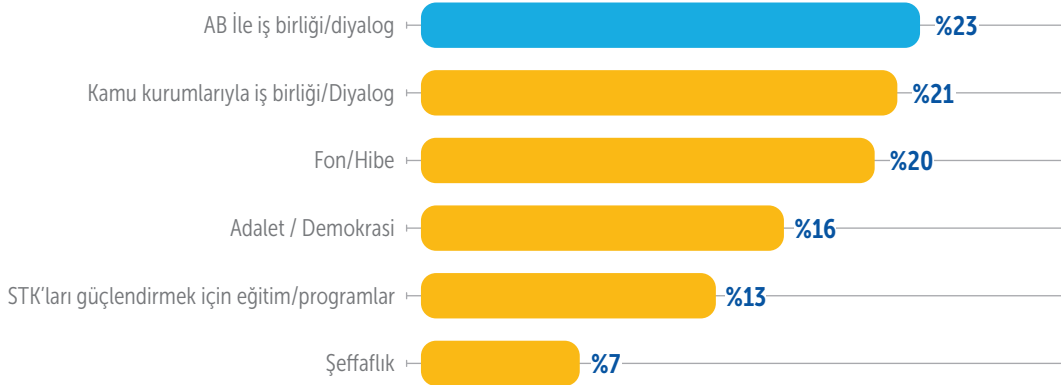

Türkiye'de STK'ların algısı şöyle, gönüllülük biliyorsunuz çok önemli ama STK'larda çalışan kesimlerin de gelirlerinden feragat etmesinin beklendiği bir durum var. STK'larda gençlerimizin herhangi başka bir sektörde çalışır gibi başvurabilecekleri, yükselebilecekleri bir yapı olmasını istiyorum. Biz bir derneğiz, o kadar kaynak ayıramayız algısının değişmesi lazım, biz bu konu üzerine çalışıyoruz. Çok fazla çok iyi eğitilmiş genç başka sektörlerde değil STK'larda çalışmak istiyor. İsteyen gençleri doğru ekonomik şartlarda sivil topluma kazandırmalıyız.

Görüşülen sivil toplum profesyonellerinin, karar alma süreçlerine katılımını artırma konusunda belirttikleri ihtiyaçlara ek olarak ne gibi araçlar kullanılabileceğine yönelik verdikleri yanıtlar aşağıda kodlanarak grafik haline getiriliyor.

Grafik 15. Sivil Toplumun AB Katılımı Konusunda Kapasitesini Artırmak İçin Gerekli Araçlar

Sivil toplumun AB katılımı noktasında kapasitesini artırmak için gerekli gördüğü araçlarda yine AB ile iş birliğinin kendisi ve kamu kurumlarıyla diyalog öne çıkıyor. Sivil toplum temsilcilerinin %23'ü AB ile %21'i kamu kurumlarıyla iş birliği/diyaloğu gerekli araç olarak tanımlanıyor. Fon/hibe yanıtını verenlerin oranı ise %20. Gerekli görülen diğer araçlar %16 ile adalet/demokrasi, %13 ile STK'ları güçlendirici eğitim/programlar, %7 ile şeffaflıktır.

“

Sivil toplumun ihtiyaç duyulan düzenlemeleri kolayca alabileceği destek mekanizmalarına ihtiyacı var. Mesela denetim konusunda Avrupa Birliği'nin 8-10 denetleyicisinin her kentte olması gerektiğini düşünüyorum. Bu kişilerin sivil topluma denetim danışmanlığı ve tarafsız bir denetim hizmeti vermesi lazım bence.

”

“

Sivil toplumun güçlenebilmesi için, normal şartlar altında, sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekiyor. Özellikle küçük ve yeni kurulan sivil toplum örgütleri, kapasite geliştirme hibe programları sayesinde; karar mekanizmalarına katılım, izleme gibi alanlarda güçlendirilebilir.

”

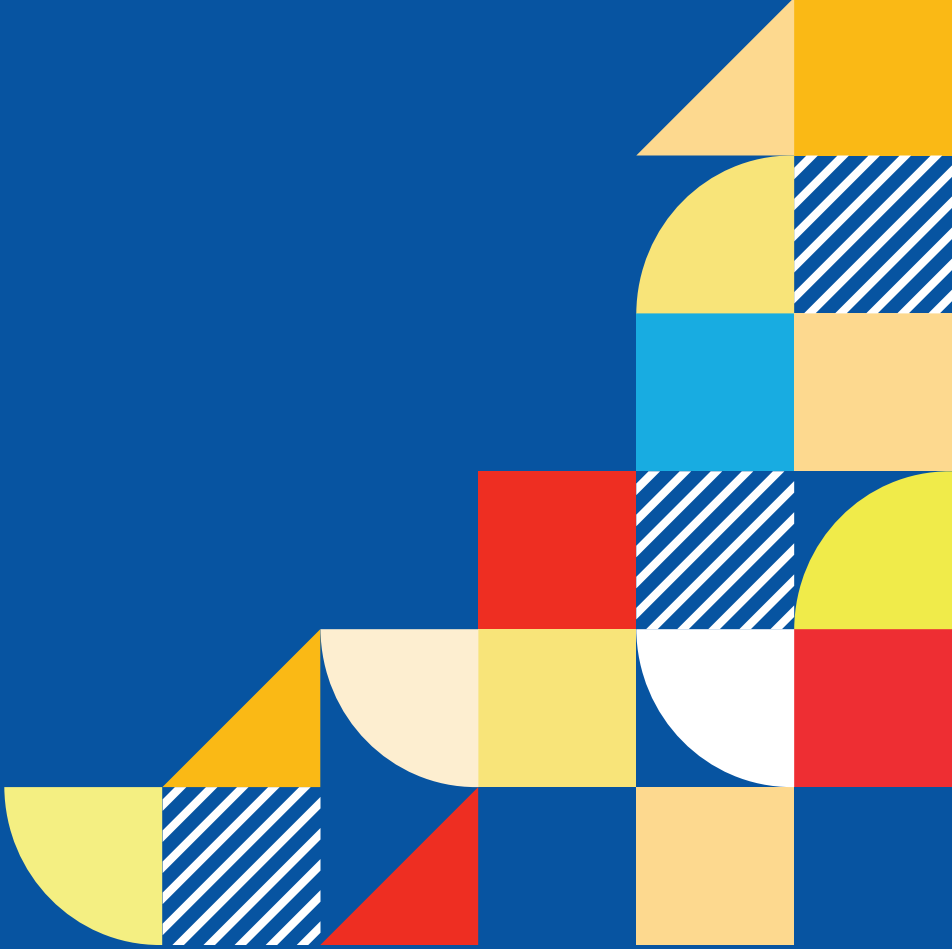
“

Sivil toplum kuruluşlarıyla kamu kuruluşlarını bir araya getiren, kamunun sivil toplum kuruluşlarından nasıl yararlanabileceklerini anlayabilecekleri çalışmalar yapılması lazım. Kamu kurumları için, özellikle hizmet sağlayıcılar noktasında, sivil toplum kuruluşlarının sürekli sorun çıkaran, eleştiren aktörler olduğu algısının kırılması gerekiyor.

”

STK temsilcilerine göre sivil toplumun katılım sürecinde aktif rol alabilmesinin en önemli aracı yine AB ile diyalogun geliştirilmesi olarak görünüyor. AB ile geliştirilecek iş birliği ve diyalogun yanında temsilciler, kamu kurumlarıyla da iş birliği ve diyalog geliştirmeyi oldukça önemli buluyor. Raporun ikinci bölümünde irdelenen konularda, görüşmecilerden gelen yanıtların ortak olarak gösterdiği önemli ayrım, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi ile STK katılımının artırılmasının, iki farklı amaç olarak ele alınması gerektiğidir. Bunun yanı sıra, STK'ların kapasitelerini geliştirmenin yanında kamu kurumlarının ve AB'nin STK'lar ile nasıl iş birliği yapabilecekleri hususunda kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiği anlaşıyor.

AVRUPA BİRLİĞİ VE MALİ YARDIMLAR

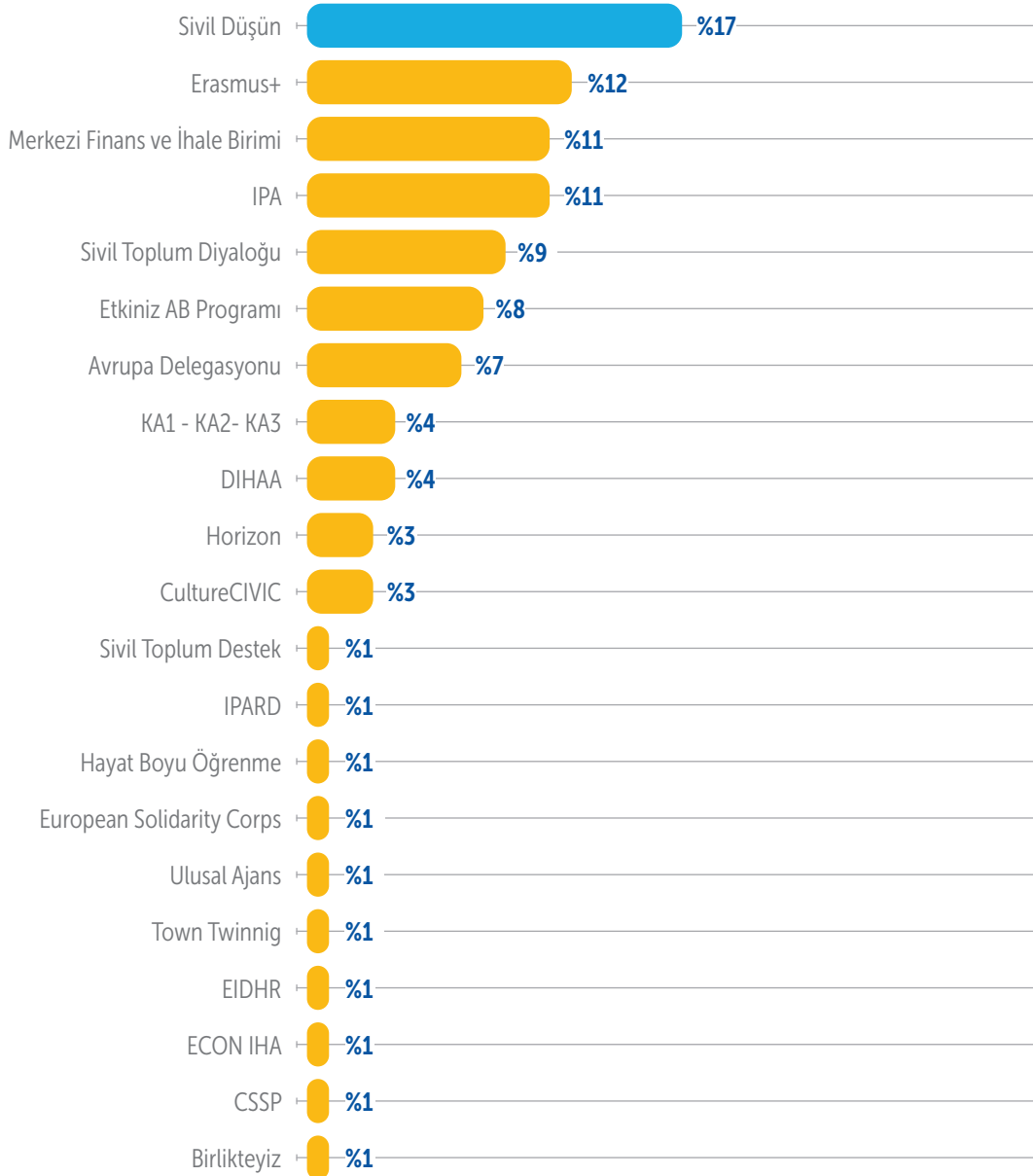

➔ 3.1

AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ DENİLDİĞİNDE AKLA GELEN HİBE VE DESTEKLER

Raporun üçüncü bölümünde araştırmaya katılan STK temsilcilerinin görüşleriyle AB mali yardımları ve AB projelerinin etkisi ile bu etkinin artırılması için ihtiyaç ve araçlar ele alınıyor. Bu bağlamda, görüşülen sivil toplum profesyonellerine "AB projesi denilince akıllarına nelerin geldiği" sorulmuş ve verilen yanıtlar, kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 16. AB Projesi Denince Akla Gelen Anahtar Kelimeler

AB projesi denilince akla gelen anahtar kelimelerin çoğunluğu Avrupa Birliği program ve projeleri oluşturuyor. İlk sırada %17 ile *Sivil Düşün* yer alırken bunu %12 ile *Erasmus+* takip ediyor. Üçüncü sırayı ise *Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı* (IPA) ve *Merkezi Finans ve İhale Birimi* (CFCU) anahtar kelimeleri paylaşıyor.

➡ 3.2

KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIM ARACININ BİLİNİRLİK DÜZEYİ VE BAZI GÖRÜŞLER

Araştırmaya katılan STK temsilcilerine “Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı’nı (IPA) daha önce duydunuz mu?” sorusu sorulmuş ve verilen yanıtlar, evet/hayır biçiminde kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 17. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) Bilinirliği

Katılım Öncesi Yardım Aracının (IPA) bilinirlik düzeyine bakıldığında, katılımcıların %81'i tarafından bilinirken, %19'u tarafından bilinmediği görülüyor. Araştırmaya katılan sivil toplum temsilcilerinin büyük çoğunluğunun (%90) AB projesi yürütme tecrübesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu temsilcilerin %81'inin de IPA'yı farklı düzeylerde de olsa tanıdıkları söylenebilir.

Görüşme yapılan sivil toplum profesyonellerine IPA'yı bilip bilmedikleri sorulduğunda IPA'ya dair yorumlarda bulunan bazı temsilcilerin verdiği yanıtlar aşağıda alıntılanıyor.

“

IPA ile ilgili geçmişte yaptığımız bir başvuruya bir buçuk sene sonra yanıt geldi. İlk aşamayı geçtik, ikinci aşamayı ise geçemedik. O açıdan güncel olarak takip etmiyoruz.

”

“

Uyum sürecinde gerçekleştirilmesi, yapılması gerekenlerin hayata geçirilmesi için verilen destekler. Gündümlü ya da gündemi belli diyebiliriz. Ama çok önemli tabi sivil toplum için, sadece sivil toplum için değil özel sektör ve girişimler için de aslında.

”

IPA'nın bilinirlik düzeyi, yarattığı etki, başvuru süreçleri gibi konularda yorumlarda bulunan STK temsilcilerinin konuya dair görüşleri raporun devamında ilgili başlıklarda detaylı açıklanıyor. Ancak neredeyse fikir birliğine varılan bazı noktalar sırasıyla IPA'nın yüksek sosyal etkisi, başvuru sürecinin karmaşıklığı, raporlama sürecinin zorluğudur. Bu üç noktanın yalnızca IPA'ya dair değil genel olarak Türkiye'de AB projeleri ile ilgili yapılan yorumlar olduğunu söylemek mümkün.

➔ 3.3

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ DESTEKLERİNİN TÜRKİYE SİVİL TOPLUMUNA KATKISI: POZİTİF VE NEGATİF ETKİLER

Araştırmaya katılan sivil toplum profesyonellerine “AB mali destekleri Türkiye’de sivil topluma katkı sağlıyor mu?” sorusu sorulmuş ve verilen yanıtlar, öncelikle *evet*, *hayır* ve *kısmen* şeklinde üçlü kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 18. AB Mali Destekleri Türkiye’de Sivil Topluma Katkı Sağlıyor Mu?

AB Mali desteklerinin Türkiye’de sivil topluma katkı sağlayıp sağlamadığı sorulduğunda, sivil toplum temsilcilerinin %83’ünün katkı sağladığını düşündüğü görülüyor.

Katkı sağlamadığını düşünenlerin oranı yalnızca %4 iken, %13’ü ise ‘kısmen’ yanıtı veriyor.

“

Tabii ki katkı sağlıyor. Avrupa’daki partnerlerimizle çeşitli projeler yürütüyoruz. Avrupa’da fon kaynakları çok geniş... Örneğin bizim en son yürüttüğümüz bir sanatçı değişim pro-

jemiz vardı, onun çevrimiçi etkinliklerini gerçekleştirdik. o etkinlikleri izleyen Almanya’da bir kurum, bizim Almanya’daki partnerimizi arayıp projenizi çok beğendik, ileride bu sanatçılarla bir şeyler yapmak isterseniz gelin konuşalım, biz size fon veririz demişlerdi.

(bkz: 1.6) Ve görülmüştür ki sivil toplum temsilcilerinin yanıtları sadece katılım sürecinin katkısı sorulduğunda da ve sadece AB mali yardımlarının katkısı sorulduğunda da aynı olmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinin sivil toplum alanındaki en önemli etkisi kurumlara destek sağlıyor olmasından gelmektedir. Bununla beraber unutulmamalıdır ki sivil toplum temsilcileri bu önemli katkının akabinde kurumların çalıştıkları alanların ses buluyor olmasının da katılım sürecinden kaynaklı olduğunu düşünmektedir.

➔ 3.4

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ DESTEKLERİNİN SİVİL ALANDA SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE SOMUT ETKİSİ

“AB mali destekleri Türkiye’de sivil topluma katkı sağlıyor mu?” sorusuna evet (%83) ve kısmen (%13) yanıtını veren %96 oranındaki araştırma katılımcılarının bu katkının somut karşılığına yönelik ifadeleri kodlanarak aşağıdaki grafikte gösteriliyor.

Grafik 19. AB Mali Desteklerinin Sivil Alandaki Sorunların Çözümüne Etkisi

Ancak AB mali desteklerinin sivil topluma katkı sağladığı düşünülse de sivil alandaki sorunların çözümünde aynı oranda etkili görülüyor. AB mali desteklerini etkili bulanların hangi konularda etkili gördüğüne bakıldığında %16 ile en çok finansal kapasiteyi arttırmada önemli gördüğü görülüyor. Bunu %14 ile ‘uzmanlık ve deneyim kapasitesinin gelişmesinde etkili’ ve ‘hak temelli faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde etkili’ yanıtı verenler takip ediyor.

“

Son dönemde özellikle birkaç öne çıkan alan var, o alanlarda etkili olduğunu düşünüyorum. Çevre örneğin... , Bu alanların daha görünür olmalarının, var olabilmelerinin önemli olduğunu düşünüyorum. Bunun, toplumsal kabulünün artmasında da öneminin olduğunu düşünüyorum.

”

“

Her şeyden önce yeni bir bilgi alanıyla tanışmış oluyorsunuz. O alandaki uzmanlığınız, bilginiz, deneyiminiz gelişiyor. Genelde partnerli projelerde, yurtdışından bir partneriniz olduğunda, çok farklı bir sosyolojik bağlamdan farklı bir ülkeyle çalışma pratiği ediniyorsunuz. Bir de, örneğin göç alanında çalışırken, aslında sadece gelen bir mali yardım olsa dahi dezavantajlı bir gruba, bir azınlık grubuna temel insan haklarına erişimle ilgili nasıl politika üretmek gerektiğini deneyimliyorsunuz.

”

“

Yeni kurulmaya başlayan ya da atıl durumda olan STK'larla buluşmak, onlarla karşılıklı deneyim paylaşımı yaparak güçlenmek için bir proje yapmıştık. Ortaya 27 tane STK çıktı bizim bölgemizde, iyi bir güçlenme örneği oldu.

”

AB mali desteklerinin en etkili bulunduğu diğer somut alanlar ise %10 ile “sürdürülebilirliği sağlama” ve “kapasiteyi geliştirme” oluyor. Burada kapasite gelişimiyle, sivil toplumun bilgi-birikim, operasyon ve organizasyonel kapasiteleri kastediliyor.

“

AB mali destekleri en çok tematik alanlarda, o alanın gelişmesine katkı sağlıyor. Yani ben gördüğüm kadarıyla en büyük fon da buna ayrılıyorKurumsal kapasiteye biraz daha az destek verildiğini düşünüyorum. Haklara Destek ekibiyle de biz bunu çok konuştuk. Onlar da özellikle küçük örgütlerde kapasite geliştirme desteklerinin ne kadar işe yaradığını ne kadar fark yarattığını çok net gördüklerini söylediler. Belli bir proje amacı olmadan kurumsal hibelerin biraz daha artması ve Haklara Destek'te olduğu gibi mali destek yanında başka desteklerin de devreye sokulması genel olarak sivil toplumun gelişmesine daha çok katkı sağlayacaktır.

”

“

Sivil toplumun kaynağa ulaşması, projelerini yapabiliyor olması, belli ölçülerde küresel destekler alarak kendini geliştirmesi noktasında tabi ki önemli bir katkısı var. Fakat IPA'nın genel çerçevesinin öncelikleri vs. noktasında yapılan iş, koyulan hedefin neresine düşüyor çok emin olamıyorum ya da oraya düşmesini beklemek gerekir mi ondan da emin değilim.

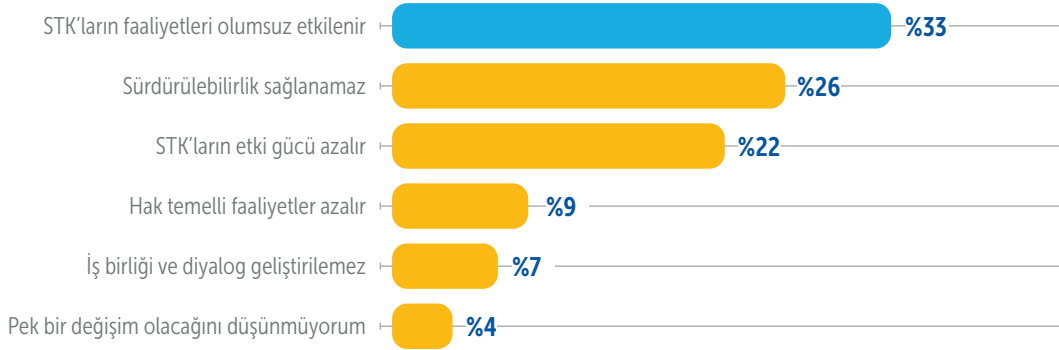
”

➔ 3.5

AVRUPA BİRLİĞİ MALİ DESTEKLERİ OLMASAYDI TÜRKİYE SİVİL TOPLUMU NASIL OLURDU?

Araştırmaya dahil olan STK temsilcilerine sivil toplumun nasıl etkileneceği sorulmuş ve toplanan yanıtlar kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 20. AB Mali Destekleri Olmasaydı Sivil Alanda Olası Değişimler

Katılımcılar, eğer AB mali destekleri olmasaydı sivil alanda nasıl değişimler yaşanırdı sorusuna %33 oranda, *STK'ların faaliyetleri olumsuz etkilenir* yanıtını veriyor. Bunu %26 ile *sürdürülebilirlik sağlanamaz*, %22 ile *STK'ların etki gücü azalır*, %9 ile *hak temelli faaliyetler azalır* ve %7 ile *iş birliği ve diyalog geliştirilemez* yanıtı takip ediyor. Pek bir değişim olacağını düşünmüyorum yanıtı verenlerin oranı ise %4.

“

Böyle bir senaryoda sivil toplumda özellikle hak temelli alanda çok büyük bir daralmanın olacağını düşünüyorum. Kırılgan gruplarla çalışan STK'lara baktığınızda, büyük bir kısmının AB fonlarından veya alt hibelerinden yararlandığını göreceksiniz.

”

“

Fon alanının Türkiye’de çok geniş olmadığını düşünürseniz bu kadar büyük bir fonun sahadan çekilmesi çok dramatik bir etki, ciddi bir daralma anlamına gelir. Burada yerine başka bir şey koyup koyulmadığı önemli.

”

“

Sürdürülebilirlik açısından başka merciler, yollar bulurduk elbette, başka çalışmalar yürüttük. Ama AB’nin bize sağlamış olduğu 1 yıllık destek sayesinde hiçbir ek arayışa girmeden faaliyetlerimizi yürütebildik. AB’nin bu desteği vermemesi durumunda bir başka bir arayışa girmek gerekir, özellikle kurumsal hibe desteği anlamında. Bu da kurumları zor durumda bırakabilir.

”

“

Daha küçük bir sektör olurdu, yeni sivil toplum örgütleri kurulmaya cesaret edilemeye-bilirdi, özellikle şu andaki mevzuatla. Çünkü bir sürü insan böyle bir destek alabileceğini bilerek aslında örgütlenmeye karar verebiliyor, oradan cesaret alıyor. Böyle bir destek olmasaydı daha küçük ve daha güçsüz bir sivil sektörümüz olurdu diye düşünüyorum.

”

“

Finansal kaynaklar ve Türkiye’de sivil toplumun desteklenmesi çok kısıtlı. Dolayısıyla Avrupa Birliği’nin sunduğu finansal kaynaklar bir açığı kapatmış oluyor. Sürdürülebilirlik anlamında, devamlılık anlamında büyük bir katkı sağlamış oluyor. Bunun olmaması demek daha az sivil toplum kuruluşu daha az etkili proje ve daha az çalışma anlamına geliyor.

”

“

AB’nin mali desteği devam etmediği takdirde sivil toplumun darbe alacağını düşünüyorum. Biz kurumumuzu mali kaynaklara bağımlı olarak kurmadık. Hibe almadığımız dönemlerde de kendi üyelerimizle, kendi imkanlarımızla çalışmalarımızı yürüttük. Ama Türkiye’de bunu yapabilecek kaç tane kuruluş var? Böyle bir durumda projeler, çalışmalar, araştırmalar gerçekleştirilemez diye düşünüyorum.

”

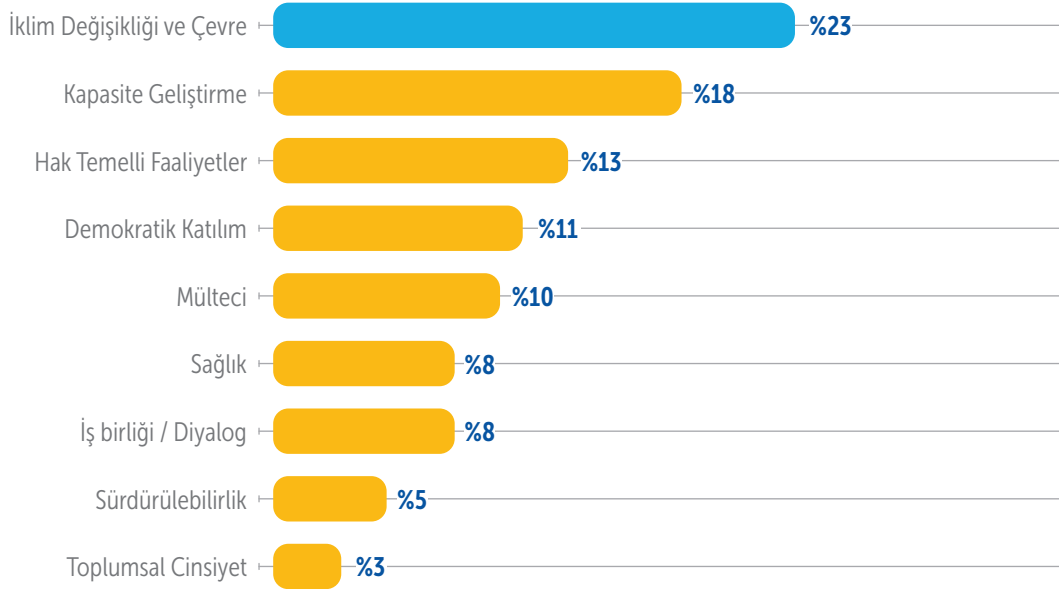
Temsilcilerin görüşlerine bakıldığında Avrupa Birliği'nin finansal desteğinin çekilmesinin Türkiye sivil toplumu için anlamı yalnızca mali kayıp değil, buna bağlı olarak ortaya çıkacak STK'ların etki gücünde azalma, hak temelli faaliyetlerde azalma, iş birliği ve diyalogun geliştirilememesi gibi anlamlar taşıyor. Bu anlamda AB fonları, diğer fonlardan farklı olarak kolay ikame edilemeyecek bir "ağırlığa" sahip. Bu ağırlığı AB'nin yalnızca "para verme" değil, başka birtakım araçlarla bilgi paylaşma, tecrübe aktarma, politik destek verme, iş birliği yapma gibi önemli rolleri bulunuyor. Buna dayanarak, AB mali desteklerinin olmadığı bir senaryoda sivil toplumun büyük bir "darbe alacağı" düşünülüyor.

➔ 3.6

ÖNÜMÜZDEKİ DÖNEM AVRUPA BİRLİĞİ DESTEKLERİNİN HANGİ ÖNCELİK ALANLARINA YÖNELECEĞİNE DAİR GÖRÜŞLER

Araştırmaya katılan sivil toplum profesyonellerine "AB mali desteklerinin önümüzdeki yıllarda hangi öncelik alanlarına verileceği sorulmuş ve verilen yanıtlar, tematik başlıklara göre kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 21. Önümüzdeki Dönem AB Desteklerinin Hangi Öncelik Alanlarına Yöneleceğine Dair Görüşler

Önümüzdeki dönemde Avrupa Birliği desteklerinin hangi öncelikli alanlara yöneleceğine dair düşünceler sorgulandığında *iklim değişikliği ve çevre* yanıtının öne çıktığı görülüyor (%23). *Kapasite geliştirme* %18 ile ikinci sırada yer alırken, kapasite geliştirmeyi %13 ile *hak temelli faaliyetler* takip ediyor. Dile getirilen diğer alanlar ise *demokratik katılım*, *mülteci*, *sağlık* ve *iş birliği/diyalog*, *sürdürülebilirlik* ve *toplumsal cinsiyet* oluyor.

“

Biz kendi alanımızda şunu görüyoruz, yardım eksenli, koruma eksenli fonlar yine muhtemelen sürecek.

”

“

Kurumsal desteklerin verileceğini düşünüyorum. Yeni kurulan veya kurulmaya çalışan birçok kurum var. Bu kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi açısından önemli görüyorum. Türkiye’de kadın hakları alanında çalışanlar, ciddi anlamda baskıya maruz kalıyor. O yüzden kadın çalışması ya da kadına yönelik şiddet konusunda da destekler olabileceğini düşünüyorum.

”

“

Ben özellikle toplumsal cinsiyet alanına odaklanacağını düşünüyorum. Yoğun olarak devam etmekte olan mülteci, sığınmacı sorununa ve tabi çevre ve iklim değişikliği konularına odaklanması gerektiğini, bu üç konuya odaklanması gerektiğini düşünüyorum.

”

“

İki konu olduğunu düşünüyorum: Biri demokratik katılım, ikincisi de iklim değişikliği çünkü dünyanın mücadele ettiği bir konu, tabi ki AB’nin de hassasiyeti. İklim değişikliği; iklime dirençli şehirler oluşturulması, çevre, doğa, geri dönüşüm gibi pek çok konu başlığını içine alıyor.

”

“

İklim alanına odaklanılacağını düşünüyorum. Erasmus’un yeni programında çok ciddi bir odak noktası oldu çünkü. Hem iklim uyum hem iklim azaltım konularının öncelikli olacağı konusunda duyumlar aldık diyeyim. AB’nin genel politikasının da o yönde ilerlediğini görüyoruz.

”

“

Kapasite geliştirmeye yönelik desteklerin olacağını düşünüyorum. İlla kurumsal destek olması gerekmiyor ama Birlikte ya da Sivil Toplum Güçlendirme gibi kurumsal destek mekanizmalarının hayatta kalacağını düşünüyorum.

”

“

Küresel anlamda da bir tehdit olduğu için ben önceliğin çevreci kurumlara tanınması arzu ederdim. Çünkü küresel iklim değişikliği diyorduk küresel iklim krizi haline geldi. Bu konu bana sosyal, ekonomik ya da siyasal önceliklerden daha önemli geliyor. Dolayısıyla küresel iklim kriziyle mücadele ve çevreci projeler önceliklendirilmeli diye düşünüyorum.

”

Araştırmaya katılan STK temsilcileri, soruya büyük çoğunlukla iklim değişikliği, çevre cinsiyet eşitliği gibi tematik cevaplar verirken bu temalarda daha çok kapasite geliştirmeye ve sivil toplum kuruluşları arasında diyalog ve iş birliğini geliştirmeye yönelik projelere finansal destek sağlayacağı görüşündeler. Bu sebeple STK'ların yazacakları projelerde tema belirlemenin dışında, daha fazla paydaşı dahil ederek onlarla iş birliği geliştirecek faaliyetler önermelerinin doğru olacağı düşünülüyor.

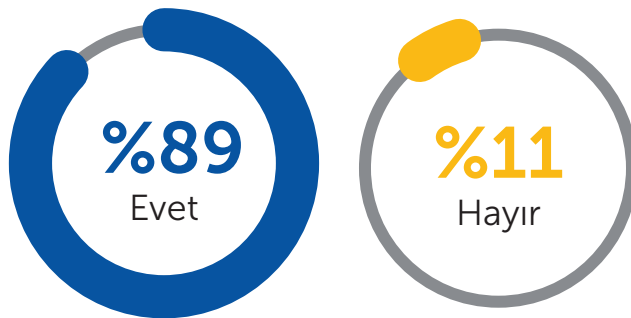
Bu soruya verilen yanıtlardan çıkan önemli bir öneri de bulunuyor. AB'nin her ne kadar uluslararası düzeyde önem arz eden iklim krizi gibi konulara öncelik vermesi anlaşılır bulunsa da Türkiye'de diğer Avrupa ülkelerinde cinsiyet eşitliği, demokratik katılım gibi konularda ülkelerin ihtiyaçlarına göre öncelik alanlarının belirlenmesinin daha işlevsel olacağı düşünülüyor.

➔ 3.7

ÖNÜMÜZDEKİ MALİ DESTEK PROGRAMLARINA BAŞVURMA PLANLARI VE GÖRÜŞLER

Araştırmaya katılan sivil toplum profesyonellerine “Önümüzdeki dönem mali destek programlarına başvurmayı düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve verilen yanıtlar, öncelikle evet, hayır şeklinde ikili kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

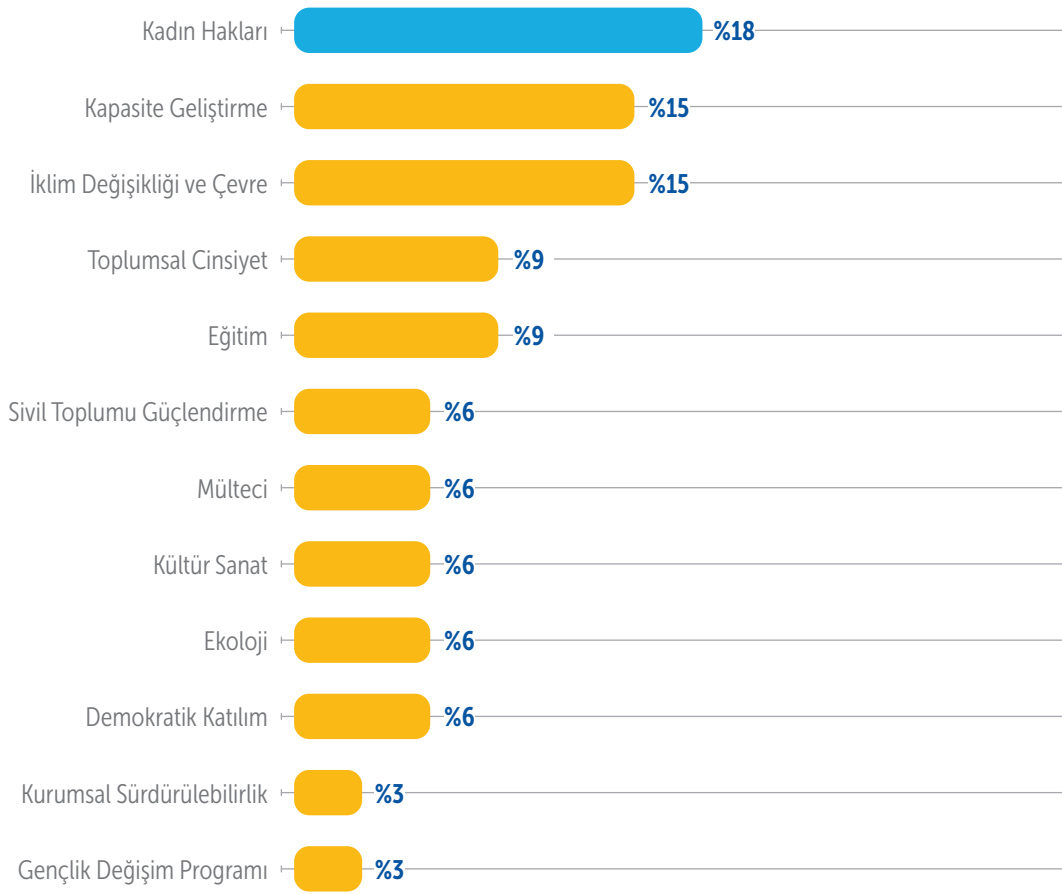
Grafik 22. Önümüzdeki Dönem Mali Destek Programlarına Başvurmayı Düşünüyor musunuz?

Önümüzdeki dönem mali destek programlarına başvurmayı düşünen sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin oranı %89

Önümüzdeki dönem mali destek programlarına başvurmayı düşünen sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin oranı %89 iken, başvurmayacağını belirtenlerin oranı %11. Katılımcıların önemli bir bölümü AB mali destek programlarına başvurma hazırlığı, planı ya da niyeti içerisinde. Başvurmayı düşünmeyen STK temsilcilerininse çoğu, başvurmama sebebi olarak proje başvurusu hazırlayacak yeterli insan kaynağının olmadığını ya da proje başvurusu hazırlayacak nitelik ve bilgide çalışanının olmadığını ifade ediyor.

Grafik 23. Önümüzdeki Dönem Mali Destek Programlarına Hangi Alanda Başvurmayı Düşünüyorsunuz?

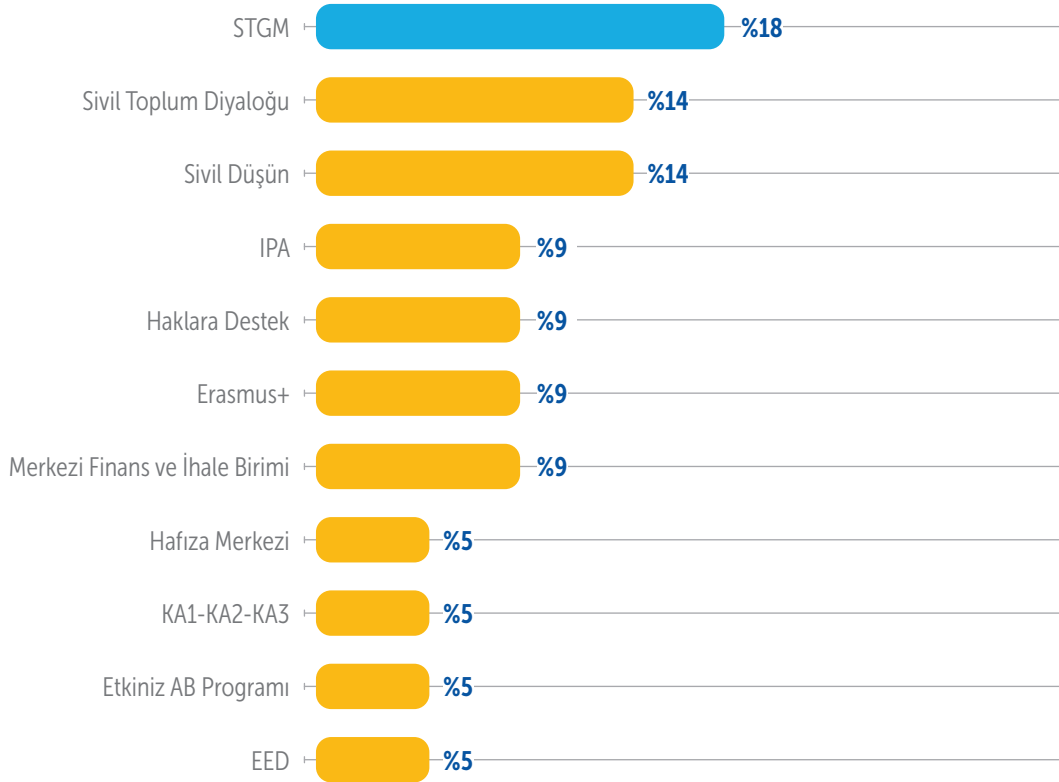

STK'ların mali destek programlarına başvurmayı düşündükleri alanlara bakıldığında ise ilk sırada %18 ile *kadın hakları* alanının yer aldığı görülüyor. Kadın haklarını %15 ile *kapasite geliştirme* ile *iklim değişikliği ve çevre* takip ediyor. *Kurumsal sürdürülebilirlik* ve *gençlik değişim programı* ise %3 ile başvuru yapılması planlanan alanlarda alt sırada yer alıyor.

Elbette kavramsal ve yaklaşımsal olarak ayrışmalarına rağmen birlikte düşünülebilecek kategoriler olarak *kadın hakları* ve *toplumsal cinsiyet* toplamda %27; *iklim değişikliği* ve *ekoloji* de toplamda %21 ile en önemli iki paya sahip kategoriler olarak öne çıkıyor. Her iki

kategorinin de Türkiye’de son dönemde hem kuruluş sayısı hem de yapılan faaliyet sayısı anlamında önemli bir artışa sahip olduğu söylenebilir. Ancak iklim krizi ve kadın cinsiyetlerinin yarattığı toplumsal etki ve yıkım göz önünde bulundurulduğunda, her iki alan da daha etkili araçların üretilmesi ve daha geniş bir iş birliği ve diyalog alanının açılmasına ihtiyaç duyuluyor.

Grafik 24. Hangi Kurumları/Programları Takip Ediyorsunuz?

Araştırmaya katılan sivil toplum temsilcilerinin takip ettiği kurumlara bakıldığında ilk sırada %18 oran ile Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) yer alıyor. Sivil Toplum Diyalogu ve Sivil Düşün %14 oranıyla en çok takip edilen programlarda ikinci sırayı paylaşıyor. Sivil Düşün, IPA, Haklara Destek, Erasmus+ ve Merkezi Finans ve İhale Birimi diğer sık takip edilen kurum/programlardır.

➡ 3.8

MALİ YARDIM VE PROGRAMLARIN DAHA ETKİLİ HALE GETİRİLMESİ İÇİN İHTİYAÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan STK temsilcilerine AB mali yardımlarının daha etkili hale getirilmesi için ihtiyaç ve önerileri sorulmuş ve verilen yanıtlar, başlıklar halinde kodlanarak aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 25. Mali Yardım ve Programların Daha Etkili Hale Getirilmesi İçin İhtiyaç ve Öneriler

Mali yardım ve programların daha etkili hale getirilmesi noktasında öncelikli ihtiyaç alanını başvuru süreçlerinin basitleştirilmesine ilişkin ihtiyaçlar oluşturuyor (%21). Sivil toplum kuruluşları gerek dil, gerek başvuru ve değerlendirme süreçlerinin uzunluğu kaynaklı çeşitli zorluklar yaşamakta olup başvuru ve değerlendirme süreçlerinin başvuran-dostu olacak şekilde yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç duyuyor. Sivil toplum temsilcilerinin %15'i ise mali destek ve programların yaygınlaştırılması gerektiğini söylüyor. Bunu %12 ile ihtiyaç analizlerinin yapılması takip ediyor.

Çağrıların ve başvuruların daha kolay bir dili olabilir diye düşünüyorum. Proje formatı içeriğinden çok bir şey kaybetmeden daha basite indirgenerek tasarlanabilir. Bilmiyorum

belki bu durum AB ile de ilişkili değildir ama... Genel olarak da süreçler bürokratik olarak kolaylaştırılabilir.

”

“

Dünyanın ve insanlığın geleceği için toplumsal uyum programlarının da gerçekleştirilmesi, desteklenmesi gerekiyor. Toplum farklı gruplarının temas alanlarını genişletecek çalışmaların yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bunlardan birisi kültür sanat örneğin. Kültür sanat alanında çok fazla fon yok. Bu alanda fonların verilmesi oldukça önemli.

”

Dikkat çeken nokta ise STK'ların hem AB projesi yürütme hem kurumsal kapasitelerinin artırılması konusunda duyduğu ihtiyaçtır. Sivil toplum temsilcilerinin %10'u STK'ların AB projesi yürütme kapasitesine duyduğu ihtiyaca, %7'si kurumsal kapasite geliştirme ihtiyacına değiniyor. Ayrıca STK'ların kapasitelerinin artması ile başvuru becerilerinin de artacağı düşünülüyor. Görüşmelerde sıklıkla değinilen diğer ihtiyaç ve öneriler ise mali destek ve programlardaki bürokrasinin kolaylaştırılması, coğrafi dağılımın dikkate alınması, mali destek ve programların yapılandırılmasında katılımcı süreçler, iş birliği ve diyalogun geliştirilmesi, politik destek talebi ve sürdürülebilirliğin sağlanması oluyor.

“

Türkiye çok büyük bir coğrafya ve yalnızca şehir merkezlerinde sivil toplum kuruluşları yok. Köy dernekleri var; küçük ilçelerde, beldelerde hatta köylerde de örgütlenmiş kadınlar var. Çocuk istismarı çok yaygın bir mesele. Dolayısıyla yerel örgütlerin bu konularda çalışmaya ihtiyacı var. Avrupa Birliği'nin finansal desteği burada önemli, toplumsal önyargıların nispeten daha az olduğu bir konu AB destekleri.

”

“

Başvurular ile ilgili düzenleme yapılabilir. İngilizce yeterliliği sağlamak ve dışardan birileri ile bu süreci yönetmek çok zor. Eğer bu görüşme İngilizce gerçekleşseydi ben sizinle anlaşılamayacaktım, bizim gönüllü bir arkadaşımız halimi ve yaşadıklarını anlatmaya çalışacaktı.

”

STK temsilcilerinin yukarıdaki alıntılarda da ifade ettiği gibi, mali yardım ve desteklerin daha etkili hale getirebilmesi için öncelikle bu programlara erişimi kolaylaştırmak gerekli görölüyor. Çok benzer iki alana vurgu yapan başvuru süreçlerinin basitleştirilmesi ile programlardaki bürokrasinin kolaylaştırılması kategorileri birlikte düşünölüdüğünde toplamda %30'luk önemli bir paya sahip.

Grafik 26. AB Fonları Aracılığıyla Sivil Toplumun Kapasitesini ve Etkisini Artıracak Politika Değişikliği Önerisi

Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşlarına AB fonları aracılığıyla sivil toplumun kapasitesini ve etkisini artıracak politika değişikliği önerileri sorulmuş ve her temsilciden üç öneri istenmiştir. Dile getirilen öneriler sınıflandırılıp analiz edildiğinde ise şeffaflık (%13), *STK'ların politika oluşturma sürecine katılımı* (%13), *erişilebilirlik* (%12) ve *STK'ların kapasitelerini geliştirmeye yönelik faaliyetlerin* (%12) en sık tekrar edilen öneriler olduğu görölüyor. Ayrıca başvuru süreçlerine dair öneriler de hem *başvuru süreçlerinin basitleştirilmesi* hem de *Türkçe başvuru almak* olarak çeşitli yönleri ile ifade ediliyor. Diğer öneriler ise *demokratikleşmeye katkı sunması* (%9), *kamu-STK diyalogunu güçlendirmek* (%9), *yerel STK'ların desteklenmesi* (%8), *mali destek ve programlardaki bürokrasinin kolaylaştırılması* (%5) ve *hak temelli faaliyetlere katkı sağlaması* (%5).

“

Bir sivil toplum kuruluşu bir proje yürütürken, tabi niyet de bu kuruluş içinde önemli ama, en nihayetinde bir sorunu çözmek için ya da toplumda bir gelişme kat edebilmek için bu eylemleri yapıyor. Bu eylemleri yaparken projelendirmek de yürütmek de kolay bir süreç değil. Her şeyi başında düşünelim diyorsunuz, proje yürütürken karşınıza pek çok aksilik çıkabiliyor o yüzden buradaki değişikliklere biraz daha naif bir tutumla yaklaşılabilir diye düşünüyorum.

”

“

Hangi ülkeye fon veriliyorsa o ülkenin sivil toplum kuruluşlarıyla bir planlama yapılmalı diye düşünüyorum, politika değişikliği olarak. Yani birlikte karar alınabilmeli. O ülkedeki sivil toplum sorunlarının ne olduğu bence konuşulmalı öncelikli olarak. Onun dışında elbette ki o ülkedeki can alıcı, can yakıcı sorunlar ne onlara bakılmalı.

”

“

Daha kolay başvuru ya da daha kolay ulaşılabilir kriterler üzerine çalışılabilir. Küçük derneklerin milyonluk cirosu olan derneklerle aynı kefeye konmamanız gerekiyor.

”

Görüşmeciler, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesiyle, kurumların örgütsel, finansal, operasyonel anlamda kapasitelerini kastediyor. Daha spesifik ifade etmek gerekirse kurumların, bütçe hazırlama yetkinlikleri, hibelere başvurma ve proje yazma ve izleme & değerlendirme becerilerinin artırılması gibi ihtiyaçlar sıklıkla dile getiriliyor. Bunun karşısında da AB'nin sivil toplum kuruluşlarının bu ihtiyaçlarını karşılamak için teknik destek vermesinin yanında, başvuru süreçlerini kolaylaştırması, tüm fon başvurularının Türkçe ve başvuran-dostu hale getirmek için yeniden yapılandırılması bekleniyor. Başvuru süreçlerinin kolaylaştırılmasının, hem fon dağıtıcılarının ad-hoc ve teknik desteğe ayırdıkları insan kaynağı ve zamanın azalacağını hem de başvuran STK'ların dışarıya bağımlılığını azaltacağı düşünülüyor.

Sonuç ve Değerlendirme

Araştırma kapsamında, Türkiye’den farklı hedef, sosyal etki tasarımları ve yöntemlerle faaliyet gösteren 50 farklı sivil toplum kuruluşunda çalışan profesyonelin, en temelde Avrupa Birliği’ne katılım sürecinin Türkiye sivil toplumu üzerindeki etkisi ve sivil toplumun AB katılım sürecindeki rolü incelenmiştir. AB mali yardımlarına, AB-Türkiye ilişkilerine yönelik görüşleri ile Türkiye sivil toplumunun kapasitesini geliştirecek politika ve mekanizma önerileri derinlemesine görüşmeler yoluyla ele alınmıştır. Bu verilerle ortaya çıkan farklılaşma alanları ve benzerlikler tespit edilerek ortaya konmuştur.

Rapor, kurduğu temel iki hat üzerinden okunabilir. AB katılım süreci, konunun mahiyetinin gerekliliğiyle, sivil toplumun bu sürece etkisi ile bu sürecin sivil topluma etkileri olarak karşılıklı analiz edilmiştir. Bununla beraber AB mali yardımlarının bilinirlik düzeyi, neyin AB mali yardımı olduğu ya da olmadığı konusundaki bilginin ölçülmesi ile son olarak bu mali yardımların özellikle hangi alanlarda sivil toplum kapasitesinin gelişimine katkıda bulunduğu ve sivil toplum açısından bu mali yardım programlarının nasıl değiştirilmesi gerektiği odağa alınmıştır.

Her görüşme AB’ye dair genel algının tespit edilmesi hedefiyle başlamıştır. AB’ye dair anılan tüm kavramların birbirine bağlandığını, birbiri üzerinde yükseldiği, biri olmadan diğerinin olamayacağı vurgusu, genel olarak tüm görüşmelerden çıkan ortak bir yargı olarak sayılabilir. Demokrasi, özgürlük, insan hakları, ortak değerler gibi AB’nin temel prensipleri, ilkeleri, sağlamaya çalıştıkları amaçlar olan bu kavramlar birbirlerinden kopuk değil, birbirlerini var eden unsurlar olarak görülmüştür.

Görüşmeciler Türkiye’nin AB ile mevcut ilişkilerini “zayıf” olarak tarif etmiş olup bu ilişkilerin iyileştirilmesi ve yeni ilişkilerin geliştirilmesine kritik bir önem atfetmiştir. Bu iyileştirmenin bir tarafında Türkiye sivil toplumundan ve devletten bu iş birliğine açıklık; diğer tarafında ise AB’nin Türkiye sivil toplumuna mali yardım yapmanın ötesine geçerek politik destek vermesi, Türkiye sivil toplumunun sesi olması yer almıştır. Bu yolla Türkiye’de “daralan” sivil alanın yalnızca AB’nin mali yardımlarıyla değil, aynı zamanda “politik destek” ile de desteklenmesi gerektiği düşünülmüştür.

AB-Türkiye ilişkilerine dair değerlendirmelerden, araştırma tasarımında planlanmayan ancak raporun sonuç bölümünde yer verilmesi neredeyse zorunluluk haline gelen bir diğer mesele ise, “mülteci krizi” olarak ifade edilen AB ile Türkiye arasında imzalanan göçmen anlaşmasıdır. Görüşmeye katılan sivil toplum temsilcilerinin AB’ye yönelik genel eleştirilerinin temelini, sıklıkla ifade edilen göçmen anlaşmasının ve AB ülkelerinin mülteci krizi karşısında aldığı tavır ve aksiyonların oluşturduğunu söylemek mümkün. Tüm bu eleştirilere rağmen görüşülen STK temsilcileri, AB-Türkiye ilişkilerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin her iki taraf için de yararlı olacağını ifade edilmiştir.

STK temsilcileri, AB izlenimlerini ifade ederken Avrupa ile Türkiye arasında ortak tarih ve coğrafi yakınlık vurgusu yapmıştır. Bu ortak tarih ve yakınlığın karşılıklı etkilenmeye de yol

açtığı; Türkiye için haklar anlamında çok daha uzun sürede gelinecek iyi noktalara daha kısa sürelerde gelindiği ifade edilmiştir. Ancak, AB-Türkiye ilişkisinde her iki tarafın da birbirine karşı geçmişteki "ilgisini" kaybettiği yönünde bir görüş de ortaya çıkmıştır. Bu görüşte etkili olan başlıca unsurlar Türkiye'nin AB katılım sürecinin çok uzun sürmüş olması ile AB'nin özellikle son mülteci krizi ve pandemiyle beraber sınırlarını iyice kapatmış olmasıdır.

Ancak genel anlamda temel haklar ve özgürlüklerin yanı sıra Türkiye'nin AB sayesinde çok önemli standartlar, prensipler ve prosedürler edindiği ifade edilmiştir. Bu standartlar beslenme, barınma, hayvan hakları gibi en temel ve gündelik durumlara dahi yansıyan çok önemli bir dinamik olarak öne çıkmıştır. Buna dayanarak Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesine dahi istikamet ve politikasının bu olması gerektiğine yönelik ifadelerde ortaklaşmıştır.

Bu araştırma sahasının da pandemi süreci altında gerçekleştiği göz önünde bulundurularak, pandeminin sivil alana yaptığı en negatif etkilerden biri olan hareketliliğin kısıtlanması en çok gündeme gelen konulardan biridir. AB projeleri sayesinde çok sayıda insanın kendi kentlerinde, kentlerarası ve hatta başka ülkelere seyahat edebiliyor farklı kültürden insanlarla buluşabiliyorken, pandemi ile bu imkânın neredeyse tamamen ortadan kalktığı ifade edilmiştir. Bu anlamda hareket kısıtı, sivil toplumun daralması, temel hak ve özgürlüklerin, demokrasinin, eşitlik ve adalete erişimin de kısıtlandığı anlamlarını taşımaktadır.

Araştırmanın en temel sorularından biri olan "AB katılım süreci olmasaydı Türkiye sivil toplumunun bundan nasıl etkileneceği" sorusuna görüşmelerde en çok STK faaliyetlerinin azalacağı, ekonomik sorunların yaşanacağı ve son olarak da birçok STK'nın kapanma tehlikesi yaşayacağı yanıtları verilmiştir. Bu soru çerçevesinde, STK temsilcilerinin çoğunluğu, Türkiye'de farklı kaynaklardan her zaman fon alabilecek kuruluşlar ile, destek bulması oldukça zor olan kuruluşlar arasında bir ayırım yapmıştır. Özellikle toplumda geniş bir mutabakat yakalanamayan alanlarda çalışan STK'ların AB desteği olmasa alternatif fon kaynaklarına erişimlerinin olamayacağı vurgulanmıştır.

Görüşmeciler, AB katılım sürecinin olası ortadan kalkışıyla birlikte önce sivil toplum alanının küçülmesi ve kapanması; bunu takiben STK'ların hem çalışanları hem de yararlanıcılarında büyük bir "yıkım" manzarası çizmiştir. Sivil toplumla beraber Türkiye toplumunun içine kapanacağı, demokratik ilke ve değerlerden uzaklaşacağı düşünülmüştür.

Araştırmaya katılan sivil toplum temsilcilerinin en büyük çoğunluğu sivil toplumun katılım sürecindeki rolünü karar/politika uygulamak ve izlemek olarak görürken, ikinci grup karar alımına ve politika yapımına katılmak ve üçüncü grup Türkiye'ye yönelik olumsuz algıların önüne geçmek olarak tarif etmiştir. Ancak burada vurgulanması gereken grup ise, katılım sürecinde pek etkisi olmadığını düşünenlerdir. Görüşme yapılan sivil toplum temsilcilerinin %26'sı AB'ye katılım sürecinde sivil toplumun pek rolü olduğunu düşünmediği ifade etmiştir. Geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarda Türkiye'de sivil toplum kendini hem sosyal etki bağlamında hem de AB katılım süreçlerinde çok daha etkili ve güvende hissettiğini ortaya koymuştur. Son yıllarda ise bu etki gücü ve güven, pandemi gibi süreçlerin de etkisiyle eskisi gibi hissedilmemiştir.

Raporun önemli çıktılarından bir diğeri ise Avrupa Birliği ile müzakere ve karar alma süreçlerinde STK'ların karşılaştığı zorlukların en önemlisi hissedilen siyasi baskılardır. Si-

yasi baskıları, STK'ların karar alma ve politika oluşturma sürecine dahil edilmemesi ile STK'ların politika yapma konusunda kendi etki gücünün zayıf olması takip etmiştir. Diğer konularda olduğu gibi etkisizlik ve zayıflık hissi, araştırmaya dahil olan sivil toplum profesyonellerinin en çok ortaklaştığı konulardan biri olarak öne çıkmıştır. Bu etkisizliğin ve dışarıdalığın en önemli sebebi ise, AB'nin mali yardımlar dışında Türkiye sivil toplumundan uzaklaşmasıdır. STK'ların karar alma ve katılım süreçlerine dahilîyetlerinin artmasının, onların meşruiyetlerine zarar verdiği ve kamuoyunda negatif bir bakışa yol açtığı görüşü de tartışılan konulardan biridir.

Çelişkili gibi görünse de araştırmaya katılan sivil toplum temsilcilerine STK'ları destekleyen mekanizmalara ve süreçlere dahil olup olmadıkları sorulduğunda yalnızca %30'u hayır derken %70 gibi büyük bir oranı ise evet yanıtı vermiştir. Bunun çelişki olmamasının sebebi, problemin STK'ların bu mekanizmalara dahil olmaması değil; sivil toplumun dahil olabildiği bu mekanizmaların etki gücünün zayıf olmasıdır.

Araştırmaya dahil olan bazı STK temsilcileri ise bu destekleyici süreç ve mekanizmaları kendilerinin de yaratabildiğini ifade etmiştir. Özellikle lobi ve savunuculuk üzerine çalışan, kampanyalar yapan sivil toplum örgütleri, gerçekleştirdikleri toplantılar, yayımladıkları rapor ve politika önerileri sayesinde bu süreci yaratma fırsatı bulabilmişlerdir. Özellikle araştırmalar ve ihtiyaç analizleri yoluyla yarattıkları veri temelli ortak istihbarat (common intelligence) ve politika önerilerini kendi eşiti gördükleri paydaşlarla paylaşmaya devam edebilmişlerdir..

Bu anlamda görüşmecilerin ortak bildirdikleri ihtiyaç, sivil toplumun AB katılımı konusunda kapasitesini artırmak için hem karar/politika alma süreçlerine dahil "edilmek" hem de STK'ların uzmanlık, iş birliği/diyalog, savunuculuk kapasitesinin geliştirilerek, karar ve politika uygulamaya geçebilmesinin sağlanmasıdır.

STK temsilcilerine göre sivil toplumun katılım sürecinde aktif rol alabilmesinin en önemli aracı yine AB ile diyalogun geliştirilmesidir. AB ile geliştirilecek iş birliği ve diyalogun yanında temsilcilerce, kamu kurumlarıyla da iş birliği ve diyalog geliştirmek oldukça önemlidir. Raporun ikinci bölümünde irdelenen konularda, görüşmecilerden gelen yanıtların ortak olarak gösterdiği önemli ayrım, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi ile STK katılımının artırılmasının, iki farklı amaç olarak ele alınması gerektiğidir.

Araştırmanın odağına aldığı önemli dinamiklerden biri de AB mali yardımları ve AB projelerinin etkisi ile bu etkinin artırılması için ihtiyaç ve araçlardır. Bu anlamda ilk olarak Katılım Öncesi Yardım Aracının (IPA) bilinirlik düzeyi ölçülmüş, katılımcıların %81'i tarafından bilindiği tespit edilmiştir.

Yüksek bilinirlik düzeyi ile beraber tespit edilen diğer dinamikler, IPA'nın yüksek sosyal etkisi, başvuru sürecinin karmaşıklığı, raporlama sürecinin zorluğudur. Bu üç noktanın yalnızca IPA'ya dair değil, genel olarak Türkiye'de AB projeleri ile ilgili yapılan yorumlar olduğunu söylemek mümkündür. Benzer şekilde AB mali desteklerinin Türkiye'de sivil topluma katkı sağladığını düşünenlerin oranı %83 olarak öne çıkmıştır.

AB mali destekleri en çok finansal kapasiteyi artırmada önemli görülürken, bunu uzmanlık ve deneyim kapasitesinin gelişmesinde etkili oluşu ve hak temelli faaliyetlerin gerçek-

leştirilmesinde etkili oluşu takip etmiştir. Önceki bölümlerde AB katılım sürecinin ortadan kalkması olarak sorulan hattı, AB mali destekleri olmasaydı sivil alanda nasıl değişimler yaşanırdı sorusu takip etmiş, bu soruya en çok verilen yanıt, STK'ların faaliyetlerinin en genel anlamda olumsuz etkileneceği olmuş; bununla beraber sürdürülebilirliğin sağlanamayacağı, STK'ların etki gücünün azalacağı ve en spesifik olarak da hak temelli faaliyetlerin azalacağı, STK'lar arası iş birliği ve diyalogun geliştirilemeyeceği vurgulanmıştır. Avrupa Birliği'nin finansal desteğinin çekilmesinin Türkiye sivil toplumu için anlamının yalnızca mali kayıp olmadığı, AB fonlarının, diğer fonlardan farklı olarak kolay ikame edilemeyecek bir "ağırlığa" sahip olduğu anlaşılmıştır. AB'nin yalnızca mali destek veren değil, başka birtakım araçlarla bilgi paylaşma, tecrübe aktarma, politik destek verme, iş birliği yapma gibi önemli rollerinin bulunduğu ifade edilmiştir.

Raporda, Avrupa Birliği desteklerinin önümüzdeki süreçte hangi öncelikli alanlara yöneleceğine dair görüşlere de yer verilmiş olup, bu görüşlerin başını iklim değişikliği ve çevre konusunun çektiği ortaya çıkmıştır. Bununla beraber kapasite geliştirme, hak temelli faaliyetler, demokratik katılım, mülteci, sağlık ve ağ kurma, sürdürülebilirlik ve toplumsal cinsiyet konuları öncelik verilmesi beklenen konular arasındadır.

Araştırmaya katılan STK temsilcilerinin yaklaşık %90'ı önümüzdeki dönem mali destek programlarına başvurma hazırlığı, planı ya da niyeti içerisinde olduklarını belirtmiştir. Başvurmayı düşünmeyen STK temsilcileri, başvurmama sebebi olarak proje başvurusu hazırlayacak yeterli insan kaynağının olmadığını ya da proje başvurusu hazırlayacak nitelik ve bilgide çalışanın olmadığını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili STK temsilcileri, genel olarak sivil toplumun önemli bir ihtiyacını dile getirmiştir. Bu ihtiyaç temel olarak iki yere gönderme yapmaktadır: ilki STK'ların ve sivil toplum profesyonellerinin hibelere başvurma ve proje yazma becerilerinin artırılması; ikincisi ise AB'nin ve fon verenlerin başvuru süreçlerini kolaylaştırmasıdır. Kolaylaştırma, en çok fon başvurularının Türkçe ve başvuran-dostu hale getirilmesi için yeniden yapılandırılmasıdır. Araştırmada tespit edilen bir başka politika önerisiyse mali destek ve programların yaygınlaştırılmasıdır. Hibelerin doğru örgütlere ve hedef kitlelere ulaşması için de ihtiyaç analizlerinin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Son olarak AB fonları aracılığıyla sivil toplumun kapasitesini ve etkisini artıracak politika değişikliği önerileri ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir. Bu önerilerde de en çok şeffaflığın, politika yapım süreçlerine katılımın ve erişilebilirliğin artırılması öne çıkmaktadır. Bu üç vurguya eşlik eden ihtiyaç ise, STK'ların kapasitelerini geliştirmeye yönelik faaliyetlerin artırılması olmuştur. Başvuru süreçlerinin basitleştirilmesi ve özellikle 'Türkçe başvuru almak' ihtiyaç olarak yeniden dile getirilirken, AB projelerinin ise demokratikleşmeye katkı sunması, kamu-sivil toplum diyalogunu güçlendirmesi, yerel STK'ların desteklenmesi, mali destek ve programlardaki bürokrasinin kolaylaştırılması ve hak temelli faaliyetlere katkı sağlaması öncelikler olarak sıralanmıştır.

